

Sociální integrace očima segregovaných Romů

Petr Lukáš

Bakalářská práce
2012

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Petr LUKÁŠ**
Osobní číslo: **H09381**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Sociální integrace očima segregovaných Romů**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti sociální integrace.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvantitativního výzkumu.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BAKALÁŘ, Petr. Psychologie Romů, Praha : Votobia, 2004. ISBN 80-7220-180-8.

DAVIDOVÁ, Eva. Romano drom : Cesty Romů 1945-1990. 2. přeprac. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. 273 s. ISBN 80-244-0524-5.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu. Praha : Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

JANTO, J, Integrácia Rómov na Slovensku. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda, 2000. ISBN 80-968191-9-4.

ŘÍČAN, Pavel. S Romy žít budeme - jde o to jak. vyd. 2. upravené. Praha : Portál, 2000, c1998. 149 s. ISBN 80-7178-410-9.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Michaela Jurtíková
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

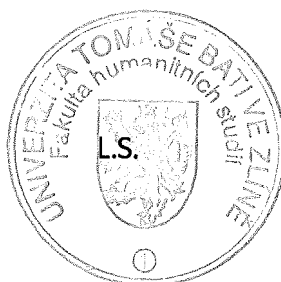
30. listopadu 2011

Termín odevzdání bakalářské práce:

4. května 2012

Ve Zlíně dne 12. ledna 2012

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 22.4.2012

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Cílem této bakalářské práce je zjistit postoje segregovaných Romů k integraci do majoritní společnosti. V teoretické části se zabývám diverzifikací romského etnika, charakteristikou romského společenství a prostředím rodiny. Dále se zabývám historií Romů v kontextu sociální interakce s majoritními společnostmi. V poslední části se zaměřím na řešení sociální integrace Romů do majoritní společnosti. Praktickou část tvoří kvantitativní výzkum, postavený na dotazníkovém šetření. Hlavním cílem výzkumu je zjistit postoje Romů žijících v romské osadě, jako komunita, k majoritní společnosti.

Klíčová slova: integrace, historie Romů, romská rodina, romské společenství

ABSTRACT

The objective of this bachelor thesis is to detect the attitudes of the segregated Roma to their integration into majority society. The theoretical part is dedicated to the diversification of the Roma ethnic group, characteristics of Roma society and family environment. Later we deal with the history of the Roma in the context of social interaction with majority societies. In the last part the focus is on the solution of the social integration of the Roma into majority society. The practical part consists of the quantitative research based on questionnaire survey. The main objective of the research is to determine the attitudes of the Roma living in Roma settlement, as a community, to majority society.

Keywords: integration, history of the Roma, Roma family, Roma society

Touto cestou bych rád poděkoval paní Mgr. Jurtíkové za její cenné rady a ochotu v průběhu vedení mé bakalářské práce a za podnětné připomínky.

Také bych rád poděkoval Rudolfovi Kroščenovi za pomoc při realizaci výzkumu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 ROMOVÉ A JEJICH SPECIFIKA	12
1.1 VYMEZENÍ POJMU ROM	12
1.2 ROMOVÉ V ČESKÉ A SLOVENSKÉ REPUBLICE	13
1.3 ROMSKÁ SPOLEČNOST A JEJÍ SPECIFIKA	14
1.3.1 Rodové společenství.....	14
1.3.2 Romská rodina	16
1.3.3 Výchova dětí v rodině	17
2 HISTORIE ROMŮ PO SOUČASNOST	18
2.1 PŮVOD ROMŮ A JEJICH PŘÍCHOD DO EVROPY	18
2.2 PŘIJETÍ A KRUTÉ PRONÁSLEDOVÁNÍ ROMŮ V EVROPĚ.....	20
2.3 OD NÁSILNÉ ASIMILACE A DOBROVOLNÉHO USAZOVÁNÍ PO 2. SVĚTOVOU VÁLKU.....	22
2.4 ROMOVÉ V POVÁLEČNÉM OBDOBÍ A SOCIALISMU	24
2.5 ROMOVÉ PO PÁDU KOMUNISMU A SOUČASNOST	26
3 SOCIÁLNÍ INTEGRACE ROMŮ DO SPOLEČNOSTI	29
3.1 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ.....	29
3.2 INTEGRACE.....	30
3.2.1 Sociální integrace	31
3.3 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA V PROCESU INTEGRACE ROMŮ.....	31
3.4 MOŽNOSTI ŘEŠENÍ INTEGRACE V OČÍCH ODBORNÍKŮ NA PROBLEMATIKU ROMSKÉHO ETNIKA	34
II PRAKTICKÁ ČÁST	36
4 PŘÍPRAVA VÝZKUMU	37
4.1 STANOVENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU A VÝZKUMNÝCH OTÁZEK	37
4.2 METODA VÝZKUMU.....	38
4.2.1 Skladba dotazníku	38
4.3 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU A VÝZKUMNÉHO PROSTŘEDÍ	40
4.3.1 Výzkumný vzorek	40
4.3.2 Výzkumné prostředí	41
5 VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU A INTERPRATACE DAT	43
5.1 VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	43
5.2 INTERPRATACE DAT A SHRUTÍ.....	56
5.3 SHRUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	58
ZÁVĚR	59

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	60
SEZNAM PŘÍLOH.....	67

ÚVOD

V této bakalářské práci se zabývám postoji Romů, kteří žijí na okraji naší společnosti. Toto téma jsem si vybral z jednoduchého důvodu. Chtěl jsem poznat život lidí, kteří vedle nás žijí už po staletí a stále jsou ve většině případů odmítáni. Poznat je, se mi z části povedlo. Před výzkumem na návštěvách i během výzkumu jsem měl možnost poznat lidi, které jsem znal prezentované převážně jen z televizních obrazovek. Vidět jejich domovy, poznat blíže je a jejich rodiny a nahlédnout do způsobu jejich života a životní situace.

V teoretické části se zaměřím Romy a jejich specifika. Budu se zabývat vymezení pojmů týkajících se romského společenství a rodiny. Dále se zaměřím na historii Romů, jejich původ, cestu do Evropy a život v evropském prostředí až do současnosti. V neposlední řadě se budu zabývat sociální integrací Romů do společnosti, jejich sociálním vyloučením a rolí sociálního pedagoga při sociální integraci Romů.

V praktické části bakalářské práce zjišťuji, jaké postoje mají Romové k sociální integraci do majoritní společnosti.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ROMOVÉ A JEJICH SPECIFIKA

V této kapitole se zabývám vymezením slova Rom, popisu romského etnika a jeho diverzifikací na území české a slovenské republiky, Dále se zaměřuji na specifika romského společenství a jeho vlivu na jedince především z prostředí tradiční romské pospolitosti, v kterém Romové žili a dodnes stále žijí. Zaměřím se také na nejdůležitějšího socializačního činitele – rodinu, rolemi jejich členů a způsoby výchovy romských dětí, které se od majoritní liší. Cílem je porozumět odlišnostem romského etnika, vlivem působení romského společenství a rodiny na jedince, které se často značně projevují v interakci s majoritní společností.

1.1 Vymezení pojmu Rom

I když je evropská společnost s Romy v přímé interakci už několik staletí a o Romech se už ledacos řeklo a napsalo, často nastává problém, když se má definovat, kdo je vlastně Rom. Za Roma se obecně považuje příslušník etnických skupin indického původu. Původ slova je nejasný, ale zřejmě pochází z indického slova „dom“, které znamená „člověk“. (Lhotka, cit. Podle Hladík, 2006, s. 42)

Moravec (2004, s. 156) rozlišuje běžně používané významy slova Rom.

1. Rom ve smyslu typického vzhledu má charakteristickou pigmentaci zejména vlasů a pokožky a na základě toho je za Roma považován nebo se za něj považuje.
2. Rom jako nositel Romské kultury v antropologickém smyslu je ten, kdo byl socializován do komplexního integrovaného systému hodnot, norem charakteristické pro určitou část romské populace
3. Rom jako příslušník romského národa, své romství chápe jako svou národnost. Užívá například romštinu jako znak k této příslušnosti atd.
4. Rom jako charakteristika připsaná z vnějšku. Rom je ten, kdo je za Roma považován významnou částí svého okolí.

Rom je podle Říčana (1998, s. 33) především ten, kdo se k tomu hlásí.

1.2 Romové v České a Slovenské republice

I když se v České republice podle Českého statistického úřadu v roce 2011 přihlásilo k romské národnosti pouze přes 13 tisíc Romů, Navrátil (2003, s. 12) píše, že střízlivé odhady počtu Romů se podle expertů pohybují mezi 200-300 tisíci. Lze tedy říci, že Romové jsou největší etnickou menšinou v České republice.

Nejpočetnější skupinou Romů v české republice jsou slovenští Romové, kteří tvoří podle odhadů 75 až 85 procent z celkového počtu Romů. Slovenští Romové začali přicházet na naše území po druhé světové válce a v období socialismu. V dnešní době existují výrazné rozdíly v životě těchto Romů. Především v oblasti sociální, kulturní a vzdělanostní.

Olašští Romové tvoří, kteří tvoří asi 10 procent romské populace. Dělí se na několik skupin a podskupin. Na našem území se vyskytovali především Lovárové – koňští handlíři a Kalderaši – výrobci kotlů. V současnosti zde žijí převážně potomci někdejších Lovárů. Olašští Romové přišli na naše území v polovině 19. století z rumunského knížectví Valachie. Skupina olašských Romů pohlíží na ostatní skupiny Romů s jistým despektem. Další skupinou Romů jsou maďarští Romové, kteří tvoří zbývajících 10-15 procent. Původních českých a moravských Romů spolu s německými Sinty tvoří na našem území zanedbatelné číslo v důsledku hromadného vyhlazování za druhé světové války. (Horváthová, 2002, s. 63-65)

Romové na Slovensku tvoří druhou největší národnostní menšinu hned po maďarské menšině. Odborníci odhadují, že v současnosti žije ve Slovenské republice 320 tisíc až půl milionu Romů, což představuje až 10 procent obyvatelstva. (Kumanová, Zelinová, 1999, s. 74)

V publikaci Chudoba Rómov a sociálna starostlivosť o nich v Slovenskej republike (2002) uvádí, že na území Slovenska žijí tři hlavní skupiny Romů. První skupina Rumungri, neboli slovenští Romové, představují téměř 90 procent slovenských Romů. V rámci této skupiny existují samostatné podskupiny slovenských a maďarských Romů, které se vymezují používáním jazyků v interakci se svým okolím. Olašští Romové, zastoupeni nejvíce podskupinou Lovárů tvoří druhou skupinu. Poslední a nejmenší skupinu tvoří potomci německých Sintů. Romská populace je na Slovensku rozptýlena nerovnoměrně. Téměř dvě třetiny Romů žijí na východě v okolí Košic, a v nejjihnějších okresech středního Slovenska.

Tyto subetnické skupiny se dále dělí na další podskupiny. Na rodové, profesní, lokalitní, na žuže Roma, „čisté“ Romy a degeša, „nečisté“, na Romy žijící ve městě a na vesnici,

na bohaté a chudé. Současná doba sebou přináší další diferenciační kritéria. Jsou Romové integrování – neintegrování, asimilovaní – neasimilovaní, vzdělaní – nevzdělaní apod. (Hübschmannová, 1998, s. 25-26)

1.3 Romská společnost a její specifika

Každý člověk je sociálně determinován řadou společenských skupin, které se podílejí na vývoji člověka. Považuji proto za důležité zmínit především ty, které mají na Romy nejvýraznější vliv.

Romové se dělí do mnoha skupin a podskupin, které mají odlišné normy, hodnoty a způsob života. Z tohoto důvodu nelze přesně vymezit „pravé“ romské společenství nebo ho zevšeobecňovat. V této části kapitoly se pokusím vystihnout rysy tradiční romské rodiny a společenství, které se do určité míry zachovaly v určitých skupinách i dodnes. Z důvodu početnosti slovenských Romů na našem území a na Slovensku, a také proto, že jsem dělal výzkum v romské osadě nedotčené působením majoritní společnosti, se zaměřím především na jejich popis společenské struktury, a rolí jejich členů.

1.3.1 Rodové společenství

Základní institucí pro romské společenství byla a je rodová instituce, tedy instituce charakterizována specifickými rodinnými vztahy. Rodina a širší rodová skupina či velkorodina je pro Romy nejdůležitější a největší hodnotou. Pro většinu Romů byla a u některých stále je (především u olašských Romů) charakteristická patriarchální velkorodina, která tvoří několik základních rodin. Vztahy, struktura, hierarchie rodiny a role jejich členů jsou těsně spjaty s charakterem vztahů a zákonů skupiny, jimiž jsou členové podřízeni. I když je velmi obtížné analyzovat svébytnost příbuzenského systému a rodinných a skupinových vztahů. Lze všeobecně říci, že pro rodinné příbuzenské skupiny slovenských Romů se používají, u samotných Romů, dva základní termíny familija a fajta, olašští Romové – nipos a amaro nipos. (Davidová, 2004, s. 99)

Rodové pouto bylo a je stále mnohdy silnější než pouto rodinné. To se projevuje i v určité podřízenosti jedince k rodu – fajtě. (Davidová, 2004, s. 109)

Fajtu neboli rod tvoří příbuzenská skupina, do které patří určitá část příbuzenstva, která však může spadat do různých subetnických skupin. Do fajty patří kromě nejbližších příbuzných také tety, strýcové, bratrance a sestřenice obou rodičů i prarodičů s jejich dětmi.

Fajta se do určité míry překrývá s rozšířenou rodinou nazývanou **famelija**. Do této rozšířené rodiny patří příbuzní z otcovy i matčiny strany v rozsahu čtyř a pěti žijících generací, za příbuzné se považují bratrance a sestřenice z druhého až třetího kolene.

Famelia byla v tradiční romské rodině základní pospolitostí, která plnila mnoho funkcí, byla základní identitní a identifikační jednotkou každého jednotlivce. Byla společenstvím, ve kterém měl každý její příslušník své určité místo a také „občanství“. Toto společenství mu ukládalo „občanské“ neboli příbuzenské povinnosti a za jejich plnění mu udílelo i „občanská“ práva. (projekt Varianty, Člověk v tísni, společnost při ČT, o.p.s., 2002)

V čele romské skupiny stál **vajda**, který vykonával funkci „rodového náčelníka“. Obvykle to byl nejstarší muž ve velkorodině. Vajda vykonával roli soudce, kněze a rádce. Vajda křtil nové děti, oddával páry a přijímal nové členy do skupiny. (Davidová, 2004, s. 100) O důležitých otázkách však vajda většinou nerozhodoval sám, ale spolu se všemi muži. (Horváthová, 2002, s. 24). Skripnik (2008, s. 432), který dělal terénní výzkum v romských osadách na východě slovenska tvrdí, že: „*V současnosti je vajdovství spíše konstruktem majoritní společnosti, vzniklým z potřeby vykazovat někoho, kdo mluví za obyvatele osady.*

I když v některých osadách na tuto hru přistoupili a mají (někdy dokonce i volbou) svého vajdu, většinou nemá podporu více než jedné fajty.“

Tyto širší rodiny, rody tvoří romskou obec, přesnější označení je romská osada někdy, též nazývána cikánská osada nebo romská komunita.

Romská velkorodina mívala a do určité míry stále ještě má mnohem větší význam než rodina gádžovská. V těžké životní situaci se mohl každý Rom spolehnout na své příbuzné, nikdo nezůstal sám opuštěn. V romském společenství panovala tradičně velká solidarita. Půjčování neexistovalo. Když si přišla hospodyně k jiné hospodyni, neřekla „půjčíš mi“ ale „dej mi“ a ta si to od ní vyžádala stejným způsobem, když potřebovala zase ona. (Říčan, 1998, s. 46-47)

Velká rodina tedy poskytovala a poskytuje každému jejímu členu zázemí, ochranu a podporu v životě. Příslušník její skupiny má větší jistotu i bezpečí, jednotlivec nemusí řešit své problémy samostatně a nést za svá rozhodnutí odpovědnost. (Vágnerová, 2008, s. 678)

1.3.2 Romská rodina

Rodina je prvním a základním životním prostředím v životě člověka. Význam rodiny hraje klíčovou roli v procesu socializace člověka. (Kohoutek, 1998, s. 106)

Důležité však je pochopit, že každá rodina a společnost se pohybuje v určitém společenském prostoru, její funkce nezůstávají v průběhu historického vývoje strnulé a neměnné. Jejich obsah se proměňuje, některé funkce ztrácejí svůj původní význam, přetvářejí se, mizí, zužují nebo naopak rozšiřují. (Kraus, 2001, s. 79)

V romské rodině se dosud udržuje patriarchální ráz. Muž byl u Romů tradičně pánem své ženy, své rodiny a všichni ho museli poslouchat. Ještě na přelomu 50 a 60 let, ale i později se většina mužů chovala ke svým ženám často ponižujícím způsobem. Když šli romští manželé spolu po městě nebo po vesnici, tradičně šla žena několik kroků za svým mužem, obtížena nákupem a malými dětmi, zatímco muž kráčící před ní dával najevo své „vyšší“ postavení a svůj vztah k ní. **Postavení ženy** v rodině a v pospolitosti osady bylo tedy velmi nízké, podřadné a občas i potupné. Romští muži často neměli ke svým ženám patřičnou úctu a opravdovou, léta trvající lásku, přesto vydrželi spolu a nerozváděli se. S rostoucím vzděláním romských žen se začalo měnit jejich postavení v rodinách k lepšímu. (Davidová, 2004, s. 106-107)

K rozvodu došlo jen zřídkakdy. Zvláště když žena byla svému muži nevěrná, muž měl právo rozvést se s ní, v „lepší“ případě ji potrestal zbitím nebo ostříháním vlasů dohola. Stejně tak muž mohl opustit svoji ženu v případě, že jeho žena nerodila. Mužova nevěra byla víceméně tolerována. Ženy měly za úkol obstarat děti a nakrmit rodinu. Mužova povinnost byla odevzdat ženě vydělané peníze, jestliže pracoval. (Říčan, 1998, s. 46)

Při mých návštěvách u rodin v romské osadě jsem se setkal s podobným jednáním. Při rozhovoru s muži žena nemluvila ani nezasahovala do rozhovoru, jak je tomu u gádžů zvykem. Jen poslouchala nebo něco vařila. Jejich práce se točila kolem domácnosti a dětí. Stejně tomu tak bylo u mladších členů rodiny, u dětí. Ty tiše seděly a poslouchaly třeba i hodinu dvě. Muži tam mají vskutku dominantní roli.

Romové často říkali: „*De le phuren pativ, bo the tu jekhvar aveha phuro*“, což znamená v překladu: „*Bud' uctivý ke starým lidem - i ty budeš jednou starý.*“ (Hübschmannová, 1991, s. 33) Z tohoto přísloví je zřejmé, že staří lidé dodnes požívají v romském společenství vážnosti a úcty všech obyvatel společenství.

1.3.3 Výchova dětí v rodině

„*JEKH DAJ, JEKH DAD, BUT ČHAVE – ODA LE ROMENGERI ZOR*“ v překladu znamená: „JEDNA MATKA, JEDEN OTEC A MNOHO DĚTÍ – V TOM JE SÍLA ROMŮ“ (Hübschmannová, 1991, s. 8-9)

Tradiční romská nukleární rodina je veliká a soudržná, plná vřelosti k dětem. Výchova v romských rodinách je oproti evropským odlišná. Zatímco v evropských rodinách je kladen důraz na výchovu k samostatnosti, kdy si osvojuje zprvu vnější normy, čímž si buduje základy své osobnosti. Romské dítě žijící v pospolitosti mezi mnoha příbuznými se nikdy nebude muset rozhodovat samo za sebe. Místo individuality, se v romské rodině pěstuje úcta ke starším, místo schopnosti prosadit se, se pěstuje solidarita a schopnost podřídit se skupině. (Marádová, 2006, s. 19)

Podle Davidové (2004, s. 109) rodiče milují své děti takovou láskou, že jsou obvykle k nim i k sobě zcela nekritičtí, výchova pak probíhá zcela živelně. Děti mají volnost a prožívají všechno společně s rodiči a dalšími dospělými, kteří před nimi nemají často žádných tajností.

Demeter (1993) popisuje, že způsob výchovy v romských rodinách je charakteristický nedostatkem řádu. Jí se, když je hlad, vstává se a jde se spát podle potřeby. Negativní důsledky této výchovy mají vliv na neschopnost podřídit se nepříjemné povinnosti, malou odolnost vůči stresu, neschopnost udržet si pozornost ve škole a neschopnost odložit uspokojení na pozdější dobu (Bakalář, 2004, s. 44-45)

Podobně se k výchově a životnímu stylu vyjadřuje Vágnerová (2008, s. 680). Podle ní je pro romský životní styl typický sklon k nepravdělnosti, živelnosti a nesystematičnosti. V rodině chybí pevná struktura, diferencovanost denního programu a vymezení osobního teritoria a osobních věcí.

Romská rodina a její důležitost při výchově za poslední generace zeslábla. Nesvědčí jí především vytržení z tradiční velkorodiny a ze soudržné obce, která často výborně fungovala i v nuzné rodině. (Říčan, 1998, s. 45)

V české republice se v současné době vyskytují většinou romské rodiny tzv. nového typu, založené už na téměř rovnocenném vztahu muže a ženy, kde nejsou rodinné a příbuzenské vztahy už tolik odlišné. (Davidová, 2004, s. 107)

2 HISTORIE ROMŮ PO SOUČASNOST

V této obsáhlejší kapitole se věnuji historii Romů v kontextu sociální integrace. Romové jakožto kočovníci procestovali kus světa, než dorazili do našich zemí. Prošli mnoha zeměmi a při tom poznali mnoho národů a kultur, které na ně vždy nějakou mírou působily. Při tomto interkulturním působení zůstala svébytná romská kultura po dlouhá staletí takřka nedobytná, a to i přes nemilosrdné pronásledování a zabíjení, až po násilné asimilační politiky mnoha evropských panovníků a států, s cílem potlačit či vymítit jejich kulturu, tradice, způsob života a udělat z nich stejné občany jako jsme my. Obsáhlost této kapitoly přidává na její důležitosti, protože kdo nezná historii, nemůže porozumět přítomnosti.

2.1 Původ Romů a jejich příchod do Evropy

Historie Romů na území dnešní Indie byla nesmírně dlouhá, několikanásobně delší než jejich pozdější mimoidické dějiny. (Hübschmanová, 2000, s. 28)

Romové, tak jako každý jiný národ, má svoji historii. Nedostatek pramenů k jejím počátkům byl příčinou, že historikové při výzkumu nejstarších úseku dali prostor lingvistům a antropologům, protože bez jejich spolupráce by byla romská raná historie psána pouze v hrubých mlhavých obrysech. (Nečas, 2002, s. 9)

Dnes již jistě víme, že předkové Romů pocházeli z Indie. Indové sami dlouhou dobu své dějiny vykládali v legendách, nebo zaznamenávali na stély, sloupy, květnaté zprávy o vítězstvích různých panovníků. O otázku, kdo byli Romové na půdě dnešní Indie, se dodnes vedou spory. Vyhranily se dva různé názory. Jeden tradoval neromští cikanologové, kteří tvrdí, že Romové patřili k nejnižším kastám, eventuelně že byli vyvrženci. Druhý názor zastává mnoho současných romských romistů, že Romové patřili k nejvyšším stavům. (Hübschmanová, 2000, s. 23). Podle Hübschmanové (2000, s. 23) je třeba brát v potaz obrovské časové rozpětí indické historie, v kterém se status jednotlivých etnik, skupin a kast měnil.

Podle Nečase (2002, s. 10) patřili předkové dnešních Romů pravděpodobně k původnímu obyvatelstvu Indie, které bylo někdy v polovině 2. tisíciletí př. n. l. buď vytlačeno do těžko přístupných a okrajových oblastí, nebo podmaněno a včleňováno do velmi složitého sociálního systému.

Předci dnešních Romů tedy mohli být součástí jedné z nejstarších civilizací Mohendžodáro-harappské (nebo protoindická). Tato civilizace existovala v povodí řeky Indu již ve 3. tisíciletí př. n. l. Vytvářela opevněná města, kde byli několikapatrové omítnuté domy postavené z pálených cihel. Tyto domy měli svoji koupelnu i záchod a dokonce byli napojeny na důmyslný kanalizační systém. Nálezy popsaných tabulek dosvědčují i existenci dosud nerozluštěného písma. (Horváthová, 2002, s. 5)

K transformaci společenského systému přišlo na přelomu 2 a 1. tisíciletí př. n. l. vpádem kočovných indoevropských kmenů nazývaných jako Indoárijci nebo Árijci. Tyto kmeny si podmanili původní obyvatelé Indie, přijali jejich místní vyspělou kulturu za svou. Část původního obyvatelstva byla pobyta v bojích, část zahrnuta na jih do těžko přístupných pralesních oblastí a zbytek populace postupně asimilovali. Aby si Árijové upevnili a potvrdili svoji vydobytou pozici, zavedli nový společenský systém, který jim zaručil vyšší místa na společenském žebříčku. (Horváthová, 2002, s. 5)

Árijové se začali členit na stavy neboli varny. Kněží, obětníci a náboženští učitelé tvořili první skupinu nazývanou Bráhmani, dále vladaři a bojovníci byli druhou skupinou zvaní Kšátrijové. Třetí vaišové byli řemeslníci, obchodníci, rolníci a chovatelé dobytka. Do poslední skupiny patřili sluhové a pomocní pracovníci zvaní šútrové. (Nečas, 2002, s. 10)

Jedni z původních obyvatel v Indii byli Dómové, předci dnešních Romů. Jejich předpokládaný státní útvar zanikl pod tlakem árijských dobyvatelů. Z Dómů se stala čtvrtá kasta tzv. Nedotknutelných. Tato kasta stála mimo tradiční stavy. Členové dómských kast se věnovali kovářství, kotlářství, obchodu, podvodům, krádežím dobytka, uklízením a odstraňováním nečistot, hudbou, tancem, kejklířským činnostem, potulce a žebrotě. (Nečas, 2002, s. 11-12)

Důvodů, proč Dómové začali migrovat, může být několik. Tíživé sociální postavení, či omezující monoprofesnost a její důsledky, stejně jako trvalé obavy z období dešťů a následných hladomorů pravděpodobně přiměli předky Romů odejít z vlasti. (Nečas, 2002, s. 12)

Kenrick (2003, s. 10) se domnívá, že se Romové jako skupina zformovali až po odchodu z Indie v Persii, kde mezi sebou uzavírali manželství lidé různých kmenů a utvořili tak národ Domů neboli Romů.

Romové začali opouštět Indii v několika migračních vlnách vzdálených od sebe několika staletími, patrně v rozmezí 3. - 10. století n. l. směrem na západ. Na cestě se romské skupiny zdržely v jednotlivých zemích nanejvýš dlouhou dobu. Romové putovali přes někdejší

perskou říši, přes území dnešní Arménie. Několik staletí setrvaly romské skupiny v řecké jazykové oblasti malé Asie. Zde se od hlavního proudu směřujícího přes Balkán do Evropy odštěpil méně početný proud, který zamířil do Afriky, kde putoval podél jejího severního pobřeží až do Španělska. (Horváthová, 1999, s. 15)

Hlavní proud kočujících Romů směřoval do Konstantinopole, odkud přeplul Dardanely a prodíral se pak přes balkánský poloostrov do celé Evropy. (Nečas, 2002, s. 12)

2.2 Přijetí a kruté pronásledování Romů v Evropě

Na konci 14. století se objevují písemné zmínky o přítomnosti Romů nejen v celé oblasti Balkánu, ale také v Uhrách. Romové tam postupovali podél Dunaje v několika etapách. První jistou zprávou o jejich příchodu do Uher zaznamenal rychtář ze Spišské Nové Vsi Ján Kuncha roku 1322. V 15. století dokládají historické záznamy výskyt Romů také ve střední a západní Evropě. Romové putovali Evropskými zeměmi ve skupinách, jejichž vůdcové přijímali označení podobná titulům světských feudálů. Jejich autorita však většinou nepřekročila rámec jedné komunity. (Horváthová, 1999, s. 17-18)

Díky svým vymyšleným příběhům byly skupiny kočujících Romů zpočátku tolerovány, ba co více podporovány tehdejšími vladaři a obyvatelstvem. Romové se prezentovali jako křesťanští kajníci, jejichž předkové neposkytli pomoc panně Marii s Ježíškem, když byli na útěku před Herodem, a tak musí putovat, aby se očistili od hříchu. Díky těmto pověstem se Romům podařilo ovlivnit nejen prosté evropské občany, ale dokonce prý i papeže a krále. Panovníci, šlechtici i samotný papež jim vydávali listiny, které kočujícím Romům zajistili bezpečný průchod zeměmi a jakožto domnělým vykonavatelům poutě a křesťanských psanců prchajících před pohany příznivější přijetí u usedlého obyvatelstva ve formách almužen.

Dlouhá léta potulného života Romů podporovaná almužnami usedlého obyvatelstva vypěstovala v mnohých z nich touhu po lehkém, nevázaném živobytí. Tato idyla kočujících Romů se po čase vytratila změnami v postojích usedlého obyvatelstva, kterému vadily neustálé nájezdy žebrajících Romů o almužny a jejich většinou parazitický způsob života. (Šmerglová, 1955, s 37-38)

Někteří Romové na svých cestách nabízeli své řemeslné výrobky nebo vykonávali příležitostnou práci, tím často naráželi na profesní averzi všech, kdo se cítil být nějak ohrožen ve svém ekonomicky výsadním postavení. (Nečas, 2002. s. 21)

Podle Nečase (2002, s. 22) tehdejší Romové neusilovali o včlenění se do socioekonomické struktury středověké společnosti, a pokud by tak i chtěli učinit, nenašli zemi, která by jim poskytla trvalé útočiště, ani místo, kde by se mohli na delší dobu usadit.

V roce 1427 byli Romové exkomunikováni z církve pařížským arcibiskupem z důvodu porušování křesťanské morálky, a tím se jejich postavení ve středověké Evropě výrazně zhoršilo. (Mann, 2000, s. 8) K tomu byli Romové obviňováni z vyzvědačství ve prospěch Turků. A tak nejen, že Romové přestali být vítanými hosty, ale začali žít životem psanců s nejistou existencí každodenního života.

Romové pobývající v Českém království měli relativně příznivé podmínky pro kočovný způsob života oproti Romům žijícím ve Svaté říši římské. Avšak nepodloženými zprávami o vyzvědačských a jiných škůdcovských službách pro tureckého sultána, se začal vztah obyvatel k Romům i na našem území měnit. (Nečas, 2002, s. 23-24)

Sněm Svaté říše římské se v letech 1496 – 1497 usnesl, že Romové mají být pronásledováni a vyháněni z celého území říše. K tomu měly napomáhat pod hrozbou pokut všechny stavy. Jistým vyvrcholením zostřujících se protiromských nařízení bylo prohlášení říšského sněmu roku 1577 ve Frankfurtu nad Rýnem, že zabití Roma není zločinem. Roku 1538 se moravští stavové usnesli, že do 14 dnů mají být Romové ze všech moravských obcí vyhoštěni. (Horváthová, 1999, s. 19)

Český král a císař Ferdinand I. Vydal v roce 1545 první mandát, který uložil vypovídat z českého území všechny romské kočovníky. O čtyři roky později, když viděl, neosvědčenost mandátu, dal uveřejnit nový mandát s upozorněním, že mučením a popravami je třeba zasahovat pouze proti romským mužům. Ženy a děti neměly být jako doposud trestány utopením, nýbrž příkazováním na různé obecně prospěšné práce. Přes tato drastická opatření Romové v českých zemích nadále setrvali a marně hledali útočiště. (Nečas, 2000, s. 35)

Za třicetileté války se na naše území vracely romské skupiny, díky válečným konfliktům, které znemožnily důsledný postup vůči nim.

Největší a nejohrovnější pronásledování Romů na našem území proběhlo za vlády císaře Leopolda I., který vydal roku 1697 císařský mandát, jímž byli Romové prohlášeni na celém rakouském území za psance (lidi, jejichž pobyt je na daném území nelegální, nemají zde proto ani žádná práva.) Po této vyhlášce mohl být každý Rom na setkání kýmkoliv bez trestně zabit jako škodná zvěř. Muži byli popravováni, ženám a starším dětem odřezávali jedno z uší, nebo jeho části už při prvním chycení. Menší děti se měly předávat na převýchovu do křesťanských rodin jako pomocná pracovní síla. (Horváthová, 2002, s. 21)

2.3 Od násilné asimilace a dobrovolného usazování po 2. Světovou válku

Nemilosrdné vyhánění a kruté pronásledování a zabíjení kočujících Romů probíhalo po celé Evropě. Postupem času se však prosazují snahy vzít Romy oficiálně na vědomí a legalizovat jejich přítomnost a začlenit je do společnosti. Velkým pokrokem na svou dobu bylo zavedení zákona roku 1761, kdy osvěcenská panovnice Marie Terezie začala uplatňovat asimilační politiku vůči kočujícím Romům. Romové měli pracovat v zemědělství, oblékat se jako ostatní, plnit povinnosti vůči šlechtě a žít křesťanským životem. Měli zakázáno mluvit romským jazykem pod trestem 25 ran holí, nosit své tradiční oblečení a používat své Romská jména. Za to jim byla nabídnuta půda, dobytek a nářadí. (Říčan, 1998, s. 15)

Císař Josef II. pokračoval v Reformách své matky Marie Terezie. Kladl důraz na školní docházku, vyučení se řemeslu a povinnou návštěvu kostela. (Mann, 2000, s. 12)

Násilně usazovaní Romové často ve svých nových příbytcích přečkali pouze zimu a poté je opouštěli. Když byli vypátráni a chyceni, vrátili je opět na místo svého bydliště. To se opakovalo vícekrát za sebou, až to u některých vedlo ke konečnému usazení se. (Nečas, 2002, s. 45)

Ač se naši osvěcenší panovníci snažili svými reformami přivést kočující Romy k usedlému způsobu života, tak samotné reformy nijak zvláště situaci v usazování Romů na Moravě neovlivnily. Větší podíl na něm mají samotní Romové. K začlenění museli často absolvovat usilující zdlouhavou cestu provázenou řadou nepříjemností a konfliktů. Díky svému odhodlání a vůli změnit svůj život na základě vlastního přesvědčení si více vážili získané pozice ve společnosti. Bohužel však museli upustit od svých etno-kulturních specifik. Tím došlo k definitivnímu zpřetrhání vazeb s původní rodovou komunitou. Zatímco Romové na Moravě počátkem 19. století zakládali romské osady u obcí a pomalu se začínali sžívat s většinovou společností v jejich těsné blízkosti, Romové v Čechách stále žili převážně kočovným způsobem života. (Horváthová, 2002, s. 39-42)

Na Slovenském území se začali Romové usazovat od 15. Století a už v druhé polovině 18. století žili Romové převážně usedlým způsobem života a živili se tradičními řemesly. (Mann, 2000, s. 12) a na přelomu 19. a 20. století tvořili neodmyslitelnou součást slovenského agrárního hospodářství, i když ve vztahu k majoritní společnosti museli akceptovat svoji podřízenost. (Horváthová, 2002, s. 18)

Integrace Romů do majoritní společnosti, převážně do hospodářských struktur, se stále více prohlubovala. Kočovnictví však u Romů nevytizelo. Stále putovali ve svých vozech kry-

tými plachtami nebo maringotkách taženými koňmi a prodávali své vlastní kovářské výrobky, vyráběli a prodávali nepálené cihly, živili se zpěvem nebo prodejem levného zboží, které nakoupili. Rostoucí industriální společnost však postupem času omezovala tyto možnosti a tlačila Romy stále více k pochybným zdrojům obživy. A tak se z únosných kočovníků stávali nežádoucí a obtížní. Na konci 19. století byli kočující Romové trestně stíháni vězením a nucenými pracemi, někdy jim byli dokonce odebírány i děti a byli vraceni do své domovské obce. (Říčan, 1998, s. 16-17)

Ani za **první republiky** nebyla situace pro kočující Romy lepší. V roce 1927 vyšel poměrně tvrdý zákon proti potulným Romům a tulákům žijícím „po cikánsku“. Romové měli zakázáno kočovat a tábořit ve větších skupinách, vlastnit zbraně a byly jim vystaveny zvláštní legitimace. Ke svému kočování si museli vyžádat dočasně platná povolení. (Říčan, 1998, s. 17)

Tento zákon postihl především Romy v Čechách a na Moravě. Většina slovenských Romů žila usazeně v izolovaných romských osadách a zákon se tam příliš neaplikoval. (Horváthová, 1999, s. 25)

I když byl tento zákon poměrně tvrdý, přinesl i jistá pozitiva, mezi něž patřila např. zavádění zdravotních a veterinárních opatření, která do té doby směrem k Romům a kočovníkům nebyla vůbec vnímána. (Horváthová, 2002, s. 44)

Na druhé straně můžeme říci, že z historického hlediska proběhla emancipace Romů ve vzdělávání. Značná část Romů dosáhla středoškolského vzdělání. Za první republiky též vystudoval jako první Róm vysokou školu Tomáš Holomek ze Svatobořic a získal titul doktora práv. V roce 1926 byla v Užhorodě založena první škola pro romské děti a ve 30. letech vznikla hudební škola pro Romy v Košicích. I přes diskriminující zákon o potulných Cikánech a dalších zákonných opatření byla zřetelná postupná integrace Romů do společnosti. Výsledky byly evidentní především v otázce vzdělávání. (Horváthová, 1999, s. 25)

Slibný začátek integrace Romů byl násilně přerván a ukončen v době **okupace nacistickým Německem**, kdy naši integrovaní Romové byli spolu s ostatními Romy a romskými míšenci z rasových důvodů fyzicky likvidováni ve vyhlazovacích koncentračních táborech. (Horváthová, 1999, s. 23)

Proces tohoto cíleného a krutého vyhlazování Romů byl započat na území protektorátu Čech a Moravy v cikánských táborech v Letech a v Hodoníně a zakončen v cikánském táboře v Auschwitz – Birkenau. (Nečas, 1999, s. 69)

Hübschmannová (1998, s. 28) uvádí, že z osmi tisíc Romů v Čechách a na Moravě přežilo zhruba šest set osob.

Osamostatněná Slovenská republika patřila k několika málo satelitním státům nacistického Německa, kde Romy nepostihla genocida. (Hübschmannová, 2005, s. 58) A to hlavně z důvodu formální samostatnosti Slovenska a integrovanosti převládající části Romů do slovenské zemědělské stavovské společnosti. (Hübschmannová, 2005, s. 52)

Ke cti Romům je nutno dodat, že během této války často poskytovali Romové ve svých osadách úkryt a pomoc partyzánům, a dokonce i samotní Romové se účastnili partyzánského odboje a posléze Slovenského národního povstání. Osady mimo obce, v lesích byly pro partyzány nejbezpečnějším místem k úkrytu, kam se samotní Němci obávali vstoupit. (Hübschmannová, 2005, s. 745-746)

Celkový počet romských obětí za druhé světové války odhaduje Horváthová (2002, s. 48) na půl milionu osob. Kenrick a Puxon odhadují celkový počet romských obětí na 219 700 mužů, žen a dětí (Hübschmannová, 2005, s. 13)

2.4 Romové v poválečném období a socialismu

Po druhé světové válce se situace na našem území naprosto změnila. Oblast Čech a Moravy byla prakticky bez Romů. Pár desítek romských rodin, které se vrátily z koncentračních táborů, se postupně roztrousily mezi ostatním obyvatelstvem, se kterým bez problému splynuli. (Horváthová, 2002, s. 50)

Na Slovensku sice situace nebyla tak tragická, ale poválečné období jim přineslo mnoho utrpení. Slovenské Romy trápilo především omezení osobních svobod jakožto „společensky méněcenných“. Mnohé rodiny byly vystěhovány daleko od obcí a měst, a to prohloubilo problémy s majoritní společností. Špatné životní podmínky a nízké společenské postavení bez vidiny lepších zítřků přinutily značnou část Romů k odchodu za lepší práci a lepším bydlení do průmyslových, pohraničních a dalších oblastí českých zemí. (Davidová, 2002, s. 68-70)

První migrující Romové do českých a moravských krajín inspirovali řadu dalších Romů žijících převážně v izolovaných Osadách. A tak docházelo k postupným řetězovým migracím do Čech a na Moravu. (Nečas, 1999, s. 85)

Po roce 1948 se Romové podle práva stávají rovnoprávnými členy společnosti, což jim zaručila ústava. V roce 1952 byla vydána směrnice s názvem Úprava poměrů osob cikánského původu, která kladla hlavní důraz na převýchovu. Od druhé poloviny padesátých let se státní orgány začínají zabývat tzv. cikánskou otázkou a jde se cestou státem řízené asimilace, jejíž koncepcí je snaha zařadit Romy mezi ostatní obyvatelstvo a postupně smazat všechny rozdíly, které je odlišovaly od ostatních.

V roce 1958 schválil socialistický parlament necitlivý Zákon č. 74 o trvalém usídlení kočujících osob, což mělo za následek konec kočování všech Romů. Tento zákon těžce zasáhl především olšské Romy, pro které bylo kočování součástí jejich tradic a života vůbec. Nedobrovolné usazení realizované nátlakem státu působilo jako kriminogenní faktor. Potlačováním specifík Romů, systematickým odnárodňováním a násilnými akcemi směřujícími k destrukci staletými vyzrávajícími hodnot, se u Romů vytvářelo velmi nebezpečné morální vakuum. S pocitem studu se Romové sami vzdávali svých hodnot a podrobování asimilačnímu tlaku, přejímali od majority daleko rychleji znaky vnější, tedy především prvky materiální kultury. Zatímco materiální vybavenost romských domácností vzrůstala, po stránce duchovní ulpěli Romové na povrchu „gádžovské“ společnosti. (Horváthová, 2002, s. 51-52)

V roce 1965 vydala vláda usnesení, v které vytyčila koncepci rozptylu a systematického odsunu romského obyvatelstva do jiných částí republiky. Často se dělo tak, že před přestěhováním Romů do panelových domů zapálili jejich vlastní domy v osadě. (Mann, 2000, s. 41)

S likvidací osad a necitlivým rozptylem jejich obyvatel na různá místa republiky zanikla i rodová komunita, která byla zárukou jistého morálního řádu pro své členy. (Horváthová, 2002, s. 52)

Celková koncepce násilné asimilace se ukázala jako nerealizovatelná, stejně tak jako další „koncepce tzv. rozptylu“. Pozitivní změna nastala v roce 1969 vznikem Svazu Cikánů – Romů v ČR a SR, což představovalo dočasné navrácení romské identity, kultury, svébytnosti a hlavně podílení se na řešení otázek s nimi spjatými. (Davidová, 1999, s. 36)

Od sedmdesátých let 20. století byla státem řízená asimilace nahrazena koncepcí společenské integrace. Tím se změnila forma realizace asimilace a zařazování Romů do společnosti.

Cestou materiálních a sociálních výhod se vyrovnával ekonomický stav s majoritou. Romům byli přednostně přidělovány byty, měli zvýšené sociální dávky a různé speciální účelově vázané příspěvky. Tento „ochranářský“ přístup po staletí soběstačné a nezávislé Romy otupil a paralyzoval. (Horváthová, 2002, s. 53)

Státem zajištěný materiální a sociální vzestup přijímala romská populace jako samozřejmost. Docházelo k problémům s pracovní morálkou a neschopností setrvat delší dobu na pracovišti, mnozí využívali zhoršeného zdravotního stavu a nízké kvalifikovanosti k žádostem o přiznání předčasného invalidního důchodu. Horší bylo, že někteří rodiče dávali své děti do kojeneckých ústavů a dětských domovů. (Nečas, 1999, 91-92)

Takové jednání by považovali Romové v tradiční rodině a pospolitosti za něco opovrženého až trestuhodného.

S ochabující vládou komunistické moci v osmdesátých letech 20. století se zmírňuje totalitní útlak a Romové tak mohou více prosazovat svá práva. (Říčan, 1998, s. 28)

2.5 Romové po pádu komunismu a současnost

Příchod demokracie přinesl výrazné ekonomické a kulturně-společenské změny, které postihly každého občana země. Na jedné straně se dostalo romskému etniku větší podpory v jejich seberealizaci, rozhodovat sami za sebe. Na straně druhé přišla řada problémů.

V euforii, která nastala v listopadu 1989, byli Romové přijímáni jako účastníci revolučních změn a jako přirozená součást nápravy pochybení z minulosti. (Holomek, 2000, s. 158)

Sametová revoluce a její změny přinesly Romům, kromě toho co přinesly všem občanům, navíc svobodu užívat svého jazyka a pěstovat svoji národní kulturu, zakládat vlastní organizace, rozvíjet mezinárodní kontakty. Začíná vycházet romská próza a básně, stát subvencuje romský tisk, televizní a rozhlasové vysílání, pořádají se kulturní akce a společenská setkání. (Říčan, 1998, s. 29)

Romské problematice, jazyku a kultuře se začíná dostávat pozornosti na vysokých školách. V roce 1991 se na Karlově univerzitě v Praze otevřel pětiletý obor romistiky. O rok později zřídila Univerzita J. E. Purkyně v Ústí n. Lab. Ústav pro studium romské kultury. Na Univerzitě Palackého v Olomouci se začal od roku 1993 realizovat projekt, spojený se vzděláváním romské mládeže. (Nečas, 1999, s. 109)

V roce 1998 Nadace dr. Rajka Djuriče otevřela v Kolíně soukromou Romskou střední školu sociální, kde se studenti z řad Romů připravují na práci sociálních pracovníků. Od roku

1997 studují Romové dvoustupňový dálkový studijní obor – sociální činnost v prostředí etnických minorit na Evangelické akademii v Praze. (Horváthová, 2002, s. 55)

Dalším pozitivním krokem v emancipaci Romů bylo založení Muzea romské kultury v roce 1991 v Brně.

Romové se po revoluci začali objevovat na politické scéně. V prvních svobodných volbách v roce 1990, se dostalo do obou komor Parlamentu celkem jedenáct romských zástupců. (Holomek, 2000, s. 158)

Vedle nejvlivnější politické strany Romské občanské iniciativy vznikly záhy další romské organizace, takže r. 1993 byly v České republice registrovány tři politické organizace, jedno politické hnutí a několik desítek občanských sdružení, které měla ve svých programech převážně kulturní a výchovnou práci mezi Romy. Tyto rychle vzniknuté organizace byly bez zkušeností a s mizivou členskou základnou. Ve volebním období 1996 – 1998 neměla romská menšina ani jednoho zástupce v parlamentu. Stejně žalostně dopadli romští kandidáti v komunálních volbách. (Nečas, 1999, s. 109-110)

Ani romské organizace na tom nebyly lépe. Samotní Romové si stěžovali, že romská sdružení a jiné instituce pro romského občana neudělaly absolutně nic. I když proběhlo mnoho krásných romských kulturních a společenských akcí, úroveň politické činnosti zůstala nízká. V roce 1997 existovalo v české republice asi 60 romských organizací, které stát až na výjimky nemohl finančně podporovat. Důvod byl, že nevyúčtovali dotace poskytnuté v minulých letech. (Říčan, 1998, s. 49)

Tento stav vystihl poměrně přesně Vlado Oláh, který prohlásil: „*Romské hnutí, které ve svém podzemním stadiu v době totality a na úsvitě nové demokracie vypadalo tak nadějně, se dnes rozpadlo v desítky hnutí, stran a stranic: každý náčelník takové partaje mluví jménem všech Romů, aby si dodal vážnosti – ale jde mu jen o sebe*“ (Říčan, 1998, s.49)

Ani dnes není situace romských politických stran o nic lepší. Romská občanská iniciativa se dostala do insolventního řízení. A na politické scéně není žádná výrazná politická strana zastupující Romy. Přesto ani dnes neupadá touha Romů po politické participaci, což je velmi důležité pro budování lepších vztahů ve společnosti. Snad se najdou nějaké výrazné a schopné osobnosti podporované romskými občany, které by dokázaly řešit problémy sociálně vyloučených Romů a vést konstruktivní dialog s majoritní společností ve společném budování multikulturní (plodných zítřků a tolerantní) společnosti.

Změna politického systému po roce 1989 byla pro značnou část Romů stresující, připravila je o některé jistoty a marginalizovala tu část romského etnika, která se nedokázala s novými nároky vyrovnat. (Vágnerová, 2008, s. 675)

Mnoho Romů ztratilo zaměstnání, což bylo pro ně, po čtyřicetiletém období velkým šokem. Mnoho lidí a zvláště romského etnika se jen stěží vyrovnávali se složitou situací.

Romové se dostali do značně paradoxní situace. Na jedné straně se dostávají do značné pozornosti ve smyslu formálních vládních a jiných politických iniciativ, čehož výsledkem je skutečnost, že romské politické aktivity dosahující úrovně v historii nevídané, na straně druhé však životní podmínky a příležitosti většiny Romů rapidně zhoršují. (Kovats, 2008, s. 187)

Dnes Romové patří k vrstvám s nejhoršími životními podmínkami, jelikož se vyznačují podprůměrnou sociální a vzdělanostní úrovní, vysokou nezaměstnaností a špatnou bytovou situací, nepříznivým zdravotním stavem. Kriminalita je neúměrná a stále se zhoršuje napětí mezi vlastní komunitou a majoritní společností. (Nečas, 1999, s. 110)

Následkem marginalizace a propadu Romů na okraj společnosti, vzrůstá mezi lidmi xenofobie a latentní rasismus. V soužití majority a romské menšiny se postupně kumulovaly vážné problémy, jimiž se vyhraňovalo interetnické napětí, a dozrávaly interetnické konflikty. Díky tomu se prohluboval a stále tomu tak je, že se prohlubuje vzájemný odstup, z obou stran majority. Často dochází k rasově motivovaným verbálním a fyzickým útokům na obou stranách. (Nečas, 1999, s. 114)

3 SOCIÁLNÍ INTEGRACE ROMŮ DO SPOLEČNOSTI

Mnoho členů romského etnika se často potýká s velkými obtížemi, často většími než zbytek populace. Řadě z nich se nedostává potřebného vzdělání, z části zapříčiněné jejich přístupem, ale také z velké části přístupem majoritní společnosti a institucí, které neakceptují jejich specifika. Na problémy se vzděláním navazují problémy získat práci, realizovat se v dnešním světě nebo alespoň uspokojit základní potřeby. Romové se tak dostali do ekonomické bídy a z ní i do bídy sociální, mravní, zdravotní a kulturní. Často také žijí v nuzných podmínkách na okraji společnosti, bez téměř žádné možnosti rozvíjet potenciál osobnosti a zapojit se tak do majoritní společnosti. Vystává otázka, co nebo kdo zapříčinil tento stav? Romové či gádžové? Ať leží odpověď kdekoliv, měli bysme se zaměřit na současnost a konstruktivně plánovat budoucnost, která by byla rychlá a efektivní. V této kapitole vymezím pojmy vycházející z názvu bakalářské práce – integrace, sociální integrace, zaměřím se na možnosti uplatnění sociální pedagogiky v procesu integrace Romů do majoritní společnosti a zmíním navrhovaná řešení předních odborníků v této problematice.

3.1 Sociální vyloučení

Za sociálně vyloučenou romskou lokalitu se považuje prostor, kde jsou koncentrovány sociálně vyloučené osoby, které samy sebe označují za Romy nebo je takto označuje okolí, přičemž tato lokalita vykazuje takové charakteristiky jako je vysoká míra nezaměstnanosti přesahující národní průměr, ztížený přístup k legálním formám obživy, nízká vzdělanostní úroveň, špatná občanská vybavenost, nefunkční infrastruktura, vyšší výskyt rizikových forem chování. (Sociálně vyloučení romská lokalita, © 2005)

Sociální vyloučení je podle Moravce (2006, s. 13) následující: „*Tento termín značí situaci, kdy člověk, rodina, domácnost, společenství nebo celá subpopulace jsou vyloučeny z určitých sociálních vztahů a interakcí a z provozu sociálních institucí, které jsou přístupné většině společnosti.*“

Navrátil (2003, s. 34) popisuje sociální vyloučení jako proces, který určité jednotlivce, rodiny, případně skupiny či celá lokální společenství – komunity omezuje v přístupu ke zdrojům, které jsou potřebné pro participaci na sociálním, ekonomickém i politickém a občan-

ském životě společnosti. Tento proces má mnoho příčin. Jedním z nich může být chudoba, nízké příjmy, diskriminace, nízká míra vzdělanosti, zdevastované prostředí atd.

Co se týká **sociálně-ekonomického vyloučení**, Romové patří k nejnižší sociální vrstvě obyvatelstva, ať už z pohledu příjmu, vzdělání či bydlení apod.

3.2 Integrace

Romský národ si prošel ve své minulosti řadou pokusů násilných asimilací, které dopadly vždy neúspěšné a jednou dokonce i katastrofálně. Byla to ta za minulého režimu, kdy byli členové romských osad necitlivým způsobem rozptýlováni do všech koutů republiky a díky tomu došlo k zániku rodové komunity, která byla pro Romy vždy jednou z největších hodnot. S rodovým zřízením padla i morálka. Cesta asimilace se neukázala jako vhodná. Od sedmdesátých let 20. století se pomalu začala uplatňovat koncepce společenské integrace. Snaha o skutečnou integraci se projevila až v porevolučním období. Do toho, ale přišly další společenské problémy. Jak můžeme vidět, ani v dnešní době se v integraci romského etnika příliš „nefandí“, dokonce přesto, že zde působí organizace zaměřené na podporu integrace Romů. Zde bych chtěl vymezit pojem integrace a sociální integrace pro pochopení cíle práce.

Matoušek (2008, s. 79) definuje integraci jako snahu o začleňování sociálně nebo zdravotně znevýhodněných lidí do společnosti, včetně pracovního začlenění. Znamená ideál novodobé sociální práce, opakem je sociální vyloučení.

To právě souvisí s Romy. Považují se za sociálně vyloučené členy společnosti. Je ovšem otázkou, zda si za to mohou sami nebo ne.

Novosad (cit. Podle Matoušek, 2008, s. 79) rozlišuje asimilační a adaptační směr integrace. Asimilační integrace znamená, že hendikepovaná menšina by se měla přizpůsobit nehendikepované většině, to znamená majoritě a co nejvíce s ní splynout. U adaptační integrace má vzniknout partnerský vztah, který se stává pro obě strany významnou hodnotou.

Jandourek (2001, s. 109) vymezuje pojem **integrace** jako: „*Průvodní znak vývoje (ontogeneze), který vždy znamená směr od nediferencovaného, relativně jednoduššího, k složitějšímu, diferencovanějšímu a zároveň hierarchicky integrovanému.*“ Dále Jandourek popisuje integrovanou společnost jako společnost, ve které panuje shoda na jedné straně o vzta-

zích mezi penězi, mocí, prestiží a schopnostech a na druhé straně jejich propojení se systémem sociální dělby práce.

3.2.1 Sociální integrace

Pojem sociální integrace definuje Bruce a Yearley (2006, s. 282-283) za prvé jako sociální integraci jedinců do společnosti, která vyplývá z procesu socializace. Za druhé se jedná o systémovou integraci, kde se jedná o vztah mezi sociálními institucemi jako vzdělávací systém, školství a ekonomikou. Systém integrace je do značné míry neúmyslně důsledkem hospodářských vztahů a struktur moci.

Podle Giddense, na kterého se autoři odkazují, spočívá sociální integrace v interakci tváří v tvář, zatímco systém integrace závisí mnohem více na nepřístupnosti (odměřenosti) interakce skupin a fungování institucí: procesy, které ve skutečnosti konají místo individuálního zapojení.

3.3 Sociální pedagogika v procesu integrace Romů

V této kapitole se chci zaměřit na vymezení pojmu sociálního pedagoga a jeho možného působení na romskou komunitu a její jednotlivce v procesu sociální integrace.

Za nejdůležitější považuji zmínit se o vytváření pozitivních vztahů mezi dětmi romské společnosti, na jejich výchovu v multikulturní výchově. V první řadě považuji za důležité vymezit pojem sociální pedagogika.

Matoušek (2008, s. 199) uvádí, že sociální pedagogika je odborná disciplína, která se zabývá rozpoznáváním sociálních činitelů ohrožujících vývoj člověka, a uplatňování postupů, které vyžadují jejich nepříznivé působení.

Dále bych chtěl zmínit definici multikulturní výchovy, protože se vztahuje k práci s Romy, a budování lepších vztahů mezi Romy a majoritou.

Říčan (1998, s. 117-118) uvádí: „*Cíl multikulturní výchovy je občanská společnost, jejíž členové se budou - jako jednotlivci i jako skupiny - navzájem respektovat, tolerovat a kulturně obohacovat.*“

Termín multikulturní výchova vyjadřuje snahy prostřednictvím vzdělávacích programů vytvářet způsobilost lidí chápat a respektovat jiné kultury než svou vlastní (Pedagogický slovník, 2001).

Multikulturní výchova hraje důležitou roli především ve školství při začleňování romských dětí do běžných tříd. Myslím si, že by se měl do co největší míry minimalizovat stav počtu romských žáků ve speciálních školách a přemístit je do běžných škol.

Říčan uvádí úkoly školy v multikulturní výchově, které rozděluje do čtyř skupin:

Maximalizovat a optimalizovat vzájemné kontakty mezi dětmi různých skupin, zejména při školní práci a zábavě

učit předcházet

Podle Krause (2008, s. 164) se pro sociální pedagogiku multikulturní výchova stává důležitou oblastí, ve které může přispět k řešení problémů spojených s úkoly v této oblasti.

Huppertz a schonzler rozlišují v sociální pedagogice tyto funkce:

- **Pedagogická**

Tato funkce se týká výchovné snahy o optimální rozvoj osobnosti a utváření zdravého životního stylu.

- **Profylaktickou**

Jedná se o činnosti a programy přispívající k prevenci různých deviací.

- **Kompenzační**

Aktivity směřující k vyrovnávání deficitů, např. z málo podnětného prostředí.

- **Tutoriální**

Jde o pomoc těm, kteří se ocitli na okraji společnosti a jejich ochrana.

- **Strukturální**

Ovlivňování procesů, díky nimž se lidé začleňují do sociálních vrstev, např. v oblasti pracovní kvalifikace.

Myslím, že všechny tyto funkce sociální pedagogiky úzce souvisí s prací s romským etnikem a především se váží k práci s Romy v oblasti tutoriální a strukturální. Je důležité pomoci lidem žijícím na okraji společnosti a také pomoci se začleněním do majoritní společnosti, k čemuž sloučí právě strukturální funkce.

Kraus (2001, s. 34) popisuje hlavní funkce sociální pedagogiky, které se charakterizují dvěma oblastmi:

- **Činností integrační**

Tyto činnosti se týkají osob, které potřebují odbornou pomoc a podporu. Jedná se osoby v krizových situacích a stávají se pro okolí překážkou.

- **Činnosti rozvojové**

Jde o zajištění žádoucího rozvoje osobnosti ve směru správného životního stylu a správného využití volného času. Tato činnost zahrnuje také prevenci.

Mezi nejdůležitější cesty napomáhající v kvalitě života minority podle Krause (2008, s. 164) patří:

- Výchova k lidským právům a jejich dodržování.
- Výchova k pomoci, svépomoci a kooperativnímu chování.
- Výchova k efektivní komunikaci. Ta vychází z předpokladu, že právě životní styl minority, který je trvalým zápasem mezi izolací a přizpůsobováním se, vyžaduje mimořádnou schopnost efektivní komunikace.
- Výchova k etnické citlivosti, tím že se učíme citlivě a citově vnímat odlišnosti jiných etnik a aktivně se podílet na koexistenci různých kultur.

Mezi obecné cíle vzdělávání a výchovy uvádí Národní program rozvoje vzdělávání (2001, s. 14) následující úkol, který se týká právě multikulturální výchovy a vztahu k Romům. Zaměřuje se na cíl:

posilování soudržnosti společnosti. Vzdělávací soustava je jednou z nejvýznamnějších integrujících sil, a to jak v předávání sdílených hodnot a společných tradic, ale především v zajištění rovného přístupu ke vzdělávání, vyrovnávání nerovnosti sociálního a kulturního prostředí i všech znevýhodnění daných zdravotními, etnickými či specificky regionálními důvody. Snaží se o podporu demokratických a tolerantních postojů ke všem členům společnosti bez rozdílu. Tyto úkoly se zaměřují do výchovy k lidským právům a multikultura-

litě, která na základě poskytování věcných informací o všech menšinách, zejména romské, židovské a německé, jejich osudech a kultuře, utváří vztahy porozumění a sounáležitosti s nimi. Důležitou úlohu v tomto smyslu má i menšinové školství, dvoujazyčné školy a vzdělávání cizinců a jejich dětí, jako součásti integrace těchto skupin do české společnosti.

3.4 Možnosti řešení integrace v očích odborníků na problematiku romského etnika

Podle Vágnerové (2008, s. 689) by měla být pomoc a podpora romské menšině zaměřena na aktivizaci vlastního úsilí samotných Romů, nejde ji koncipovat jako pouhou nabídku určitých zvýhodnění. Takovýto přístup by posiloval pasivitu a očekávání, že jejich problémy vyřeší někdo jiný.

Možnosti podpory:

- Podporu vzdělávání, která působí jako prevence v mnoha potížích. Zahrnuje přípravu na školu, zřizování přípravných ročníků, a ve škole pomoc v podobě romských asistentů.
- Sociální pomoc, která by měla být zaměřena na odstranění různých problémů: bydlení, nezaměstnanosti, péče od dětí atd. Důležitou je zde podpora zaměstnanosti, pomoc při vytváření pracovních míst a nabízení kvalifikačních a rekvalifikačních programů.
- Důležitá je prevence romské kriminality, která se zaměřuje především na mládež. Je třeba podporovat mládež v smysluplném trávení volného času.
- Podpora emancipace romské menšiny a vytváření jejích vlastních občanských struktur. Zaměření se na rozvoj romské kultury, jazyka a posilování etnického sebevědomí.

Podle Hladíka (2006, s. 45) jsou možnosti **úspěšné integrace** Romů v následujících oblastech:

1. Zapojení Romů do politiky, především na komunální úrovni
2. Důsledné potírání rasistických projevů
3. Přizpůsobit vzdělávací systém potřebám romských dětí
4. Zvyšovat vzdělávání a kvalifikaci
5. Budovat motivaci Romů ke hledání zaměstnání

Hroncová (2006, s. 51) doporučuje řešit jejich celkové postavení ve společnosti, zaměstnanosti, vzdělání, bývání a jiné problémy. V oblasti vzdělávání a výchovy je třeba věnovat pozornost zvyšování kvalifikace členů romské minority. Dále by se měla řešit zaměstnanost Romů, která je v současné době alarmující z důvodu jejich nízké vzdělanostní úrovně, na straně druhé předsudky zaměstnavatelů.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 PŘÍPRAVA VÝZKUMU

V praktické části jsem provedl kvantitativní průzkum, ve kterém zjišťuji postoje Romů žijících v romských osadách, jako komunita, k majoritní společnosti, ke své komunitě, státu a jeho institucím, vzdělání a práci.

V této kapitole se zaměřím na výzkumný cíl, výzkumné otázky, metody výzkumu, výzkumný vzorek a způsob jeho výběru. V závěru popíši dotazník na němž je postaven výzkum.

4.1 Stanovení výzkumného problému a výzkumných otázek

Cílem výzkumu je zjistit postoje Romů žijících v romských osadách, jako komunita, k majoritní společnosti, ke své komunitě, státu, vzdělání a práci. Hlavním výzkumným problémem je tedy:

Jaké mají postoje Romští občané žijící v romské osadě, jako komunita, ke společnosti?

Dílčí cíle:

Zjistit, jaké jsou postoje Romů na integraci do majoritní společnosti.

Zjistit, jaké jsou postoje Romů k rodině a komunitě, ve které žijí.

Zjistit, jaký vztah mají Romové ke své zemi, státu a neziskovým organizacím.

Dílčí otázky:

- **Jaké jsou postoje Romů na jejich integraci do majoritní společnosti?**
- **jak vnímají Romové občany majority.**
- **Jaké jsou postoje Romů na rodinu a komunitu, ve které žijí?**
- **Jaký mají Romové vztah ke své zemi, státu a neziskovým organizacím?**

4.2 Metoda výzkumu

K výzkumu jsem zvolil metodu dotazníku a to z důvodu, že jsem chtěl získat velké množství informací – postojů objektivní cestou.

Podle Chrásky (2007, s. 163) je dotazník „*soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně.*“

Dotazník je tvořen 14 otázkami zaměřenými na postoje Romů ke společnosti. Tento dotazník se skládá ze sedmi otázek nominálních a sedmi metrických.

Dvě otázky (4 a 8) jsem vytvořil za pomoci otázek z výzkumu vztahů mezi Romy a majoritou. Který uveden v knize Romové v české společnosti od Pavla Navrátila a kolektivu. Tento výzkum byl realizován za podpory grantu PHARE Improvement of Relations between the Roma and Czech Communities v průběhu roku 2001. (Navrátil, 2003, s. 79)

Další podněty na tvorbu dotazníku jsem získal z knihy od Pavla Říčana – S Romy žít budeme – jde o to jak. A především z návštěv samotné romské osady pod Letanovským mlýnem.

4.2.1 Skladba dotazníku

Dotazník se skládá ze 14 otázek, jádro dotazníku je tvořeno 6 okruhy otázek, které zahrnují následující oblasti zkoumání vztahu integrace segregovaných Romů do majoritní společnosti:

1. Demografické údaje

Otázky č. 1 a 2 zjišťují demografické údaje o zkoumaném souboru respondentů (pohlaví, věk).

2. Vztah Romů k majoritní společnosti

Otázka č. 5 zjišťuje postoje Romů, žijících v romské komunitě na Romy, kteří již žijí v majoritní společnosti integrovaně.

Otázka č. 6 má za cíl zjistit, zda respondenti uvažují o přestěhování se do majoritní společnosti.

Otázka č. 7 zjišťuje vztah Romů k oblastem týkající se jejich sociální integrace. Respondent hodnotí na škále 1 až 7. 7 znamená velmi pozitivní vztah k dané oblasti, 1 velmi negativní. Hodnotil se vztah k státním institucím, neziskovým organizacím, vzdělání, práci, k majoritní společnosti a komunitě, ve které žijí, rodině a širší rodině (fajtě).

Otázka č. 12. zjišťuje vztah a vnímání Romů k majoritní společnosti. Otázky se zaměřují na to, jak se cítí respondenti v majoritní společnosti, na to jak vnímají respondenti občany majoritní společnosti, a jejich projevy a zda se občanů majority projevují předsudky a rasistické chování v jednání s nimi.

3. Vztah k Zemi, státu a jeho politice a neziskovým organizacím

Otázka č. 9 má za cíl zjistit postoje Romů ke své zemi, státu, jeho politice a působení neziskového sektoru v očích respondentů.

4. Vzdělání

Otázka č. 10 má za cíl zjistit postoje Romů ke vzdělání.

5. Práce

Otázka č. 11 zjišťuje, jaký mají Romové vztah k práci a zda jsou ochotni rozvíjet se.

6. Postoje Romů k rodině a komunitě, ve které žijí

Otázka č. 3 zjišťuje, jak je pro Romy život v komunitě důležitý.

Otázka č. 8 má za cíl zjistit, jakým jazykem komunikují ve své komunitě.

Otázka č. 13 zjišťuje, jak Romové vnímají svoji komunitu, její pospolitost, a vztahy uvnitř.

Otázka č. 4 zjišťuje, zda by respondent volil pro své dítě/děti školu jen pro romské děti, jen pro neromské děti nebo smíšenou školu.

Otázka č. 13 zjišťuje vztahy respondenta ke své komunitě a její role.

Otázka č. 14 má za cíl zjistit jaký má respondent vztah ke své rodině a co by byl pro ni schopen učinit.

Otázka č. 3 zjišťuje, jak moc je pro respondenty důležitý život v romské komunitě

Otázka č. 8 zkoumá, jaký užívají respondenti jazyk (v komunikaci).

4.2.2 Způsob zpracování dat

Pro analýzu dat jsem použil základní popisnou statistiku s využitím čárkovací metody. Získaná data z dotazníků byla zpracována v programu Excel. Dále jsem u ordinálních otázek zpracovával absolutní a relativní četnost. U nominálních otázek jsem vytvořil grafy s relativní četností a u metrických otázek jsem vytvořil grafy s jejich průměrnou hodnotou. Každou otázku v následující kapitole vypracuji zvlášť a vyhodnotím prostřednictvím grafu a slovního hodnocení. U metrických otázek uvádím v grafech relativní četnost a u metrických otázek průměr dané hodnoty či výroku. Podle získaných výsledků stanovím závěry svého výzkumu.

4.3 Charakteristika výzkumného vzorku a výzkumného prostředí

V této kapitole se budu zabývat popisem výzkumného vzorku a výzkumného prostředí, ve kterém jsem výzkum provedl.

4.3.1 Výzkumný vzorek

Pro svůj výzkum jsem záměrným způsobem vybral Romy žijící mimo majoritní společnost v komunitě na Slovensku v okrese Spišská Nová Ves.

Základním souborem jsou Romové žijící segregovaně v komunitě na Slovensku.

Výběrovým souborem je 100 Romů z osady pod Letanovským mlýnem.

4.3.2 Výzkumné prostředí

Osada pod Letanovským mlýnem se oficiálně nazývá cikánská osada pod Letanovským mlýnem. Tato osada je vzdálená asi dva kilometry od vesnice Letanovce v okrese Spíšská Nová Ves. K osadě vede stará asfaltová cesta, která vede dále do slovenského ráje. Skripnik (2008, s. 433), který provedl terénní výzkum v osadě, uvádí, že osada tvoří osmdesát chýšek a pět kamenných rodinných domů, kde žije kolem devíti set obyvatel. Tuto informaci o počtu obyvatel mi potvrdili i místní obyvatelé.

Osada pod Letanovským mlýnem.

V Osadě pod Letanovským mlýnem není zaveden elektrický proud ani kanalizace. V osadě se nachází jen jedna studna, ze které obyvatelé čerpají vodu. Když se pumpa porouchá, musí obyvatelé chodit pro pitnou vodu až k chatám při Letanovském mlýně, což je necelý kilometr daleko. Ve všech chýškách se vaří a topí v kamnech na dřevo, které obyvatelé osady sesbírávají v lese. Mohou sbírat pouze malé suché haluzky, ale občas se stane, že někdo nelegálně uřeže strom. Díky tomu se dostávají obyvatelé často do „křížku“ se zákonem. Jak už jsem zmínil, v osadě není zavedena elektrika, a tak obyvatelům nezbyvá nic jiného než po setmění svítit svíčkami. Většina rodin má rádio a někteří i televizor, který je napojený na autobaterii, kterou si dobíjejí za poplatek v obci Letanovce.

Domy v osadě jsou zařízeny velmi skromně. Většina domů má pouze jednu místnost a jedno velké okno. V rohu místnosti bývají kamna, vedle nich je kuchyňská linka nebo kredenc. V místnosti je jeden stůl, židle kolem něj, rozkládací gauče podle počtu obyvatel domu a jedna skříň, ve které mají všichni své věci. Některé domy mají i předsíň, kde bývá i kuchyně nebo slouží jen pro odložení věcí. Tuto osadu jsem před výzkumem navštívil několikrát a musím říci, že vše tam bylo pořád stejné, jen roční počasí a mé vztahy k místním se měnily k lepšímu každou mou návštěvou. Lidé v osadě jsou velmi pohostinní a přátelší. S tak vřelým jednáním, otevřeností a spontánností jsem se u nás gádžů ještě nesetkal.

5 VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU A INTERPRATACE DAT

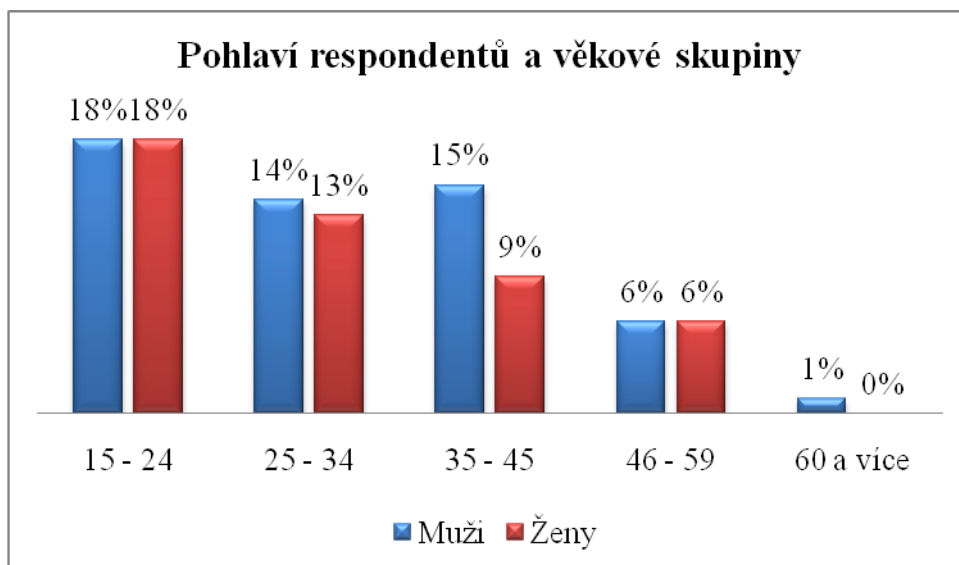
V následující kapitole se zabývám vyhodnocením jednotlivých otázek dotazníku a následnou interpretací. Na konci kapitoly je shrnutí výsledků výzkumu.

5.1 Vyhodnocení výsledků výzkumu

V této kapitole uvádím prostřednictvím grafů přehled výsledků dotazníku. U nominálních otázek jsou výsledky uvedeny v procentech a u metrických otázek uvádím metrický průměr jednotlivých hodnot či výroků.

Otázka č. 1 a 2 : Jaké je Vaše pohlaví? Kolik je Vám let?

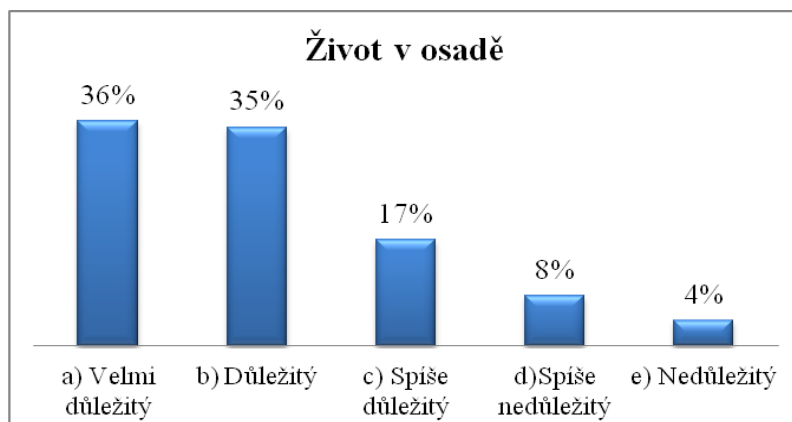
Graf č. 1: Pohlaví respondentů a věkové skupiny

Z grafu č. 1 můžeme vidět, že nejpočetnější věkovou skupinou je věk 15-24 let, v němž je obsaženo 18 % žen a 18 % mužů. Druhou nejpočetnější věkovou skupinou je věk 25-34 let s 14 % muži a 13 % ženami. Dále ve věkové skupině 35-45 let je 15 % mužů a 9 % žen. Do věkové skupiny 46-59 let spadá 6 % mužů a 6 % žen. Nejméně početnou věkovou skupinou je 60 let a víc, kam spadá pouze jeden respondent a to muž.

Otázka č. 3: Jak moc je pro Vás důležitý život v romské komunitě?

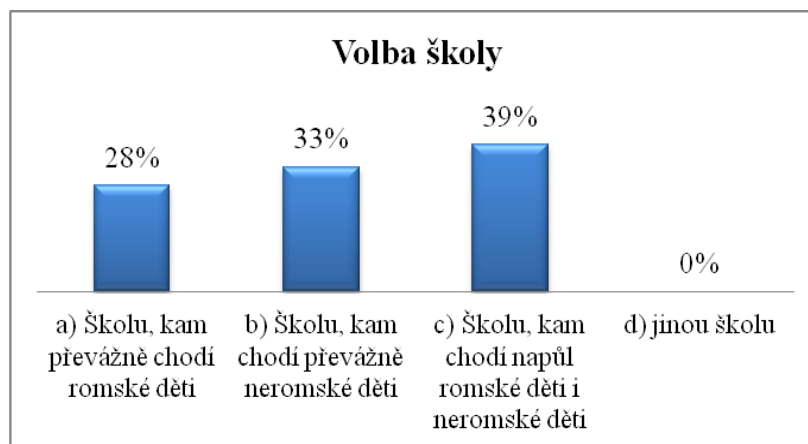
Graf č. 2: Život v osadě

Graf č. 2 uvádí nejpočetnější odpověď „a) Velmi důležitý“ v 36 %, dále odpověď „b) důležitý“ 35 %. 17 % respondentů považuje život v romské komunitě za spíše důležitý, 8 % spíše nedůležitý a pro 4 % respondentů je žít v romské komunitě nedůležitý.

Otázka č. 4: Jakou školu byste nejraději vybral/a svým dětem ?

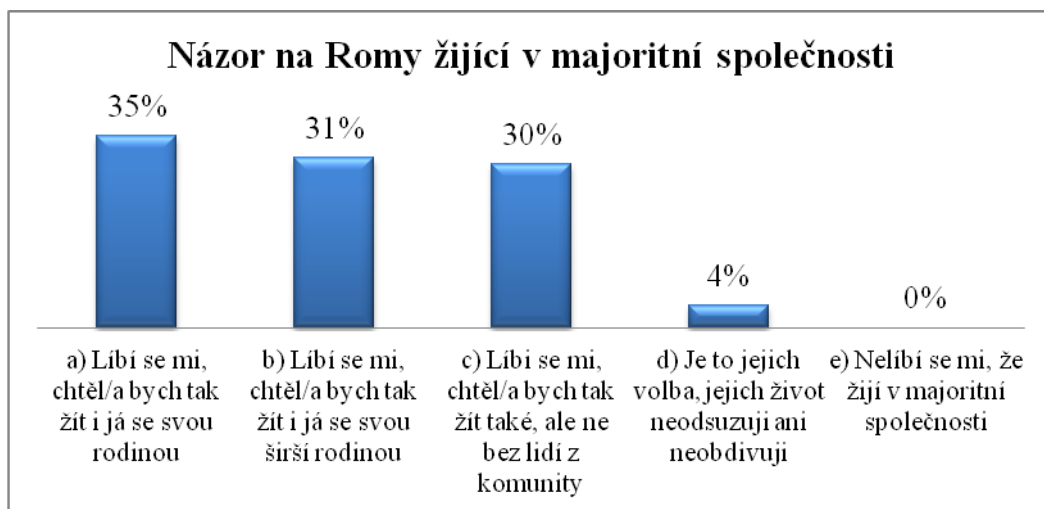
Graf č. 4: Volba školy

V grafu č. 3 by si nejvíce respondentů vybralo takovou školu, kde by jejich děti chodily do školy jak s dětmi romskými, tak neromskými, přesně 39 % respondentů. 33 % respondentů by si vybralo školu, kam chodí převážně neromské děti. Školu, kam převážně chodí romské děti by zvolilo 28 % respondentů. Možnost „d) jinou školu“ ne zvolil nikdo.

Otázka č. 5: Jaký je Váš názor na Romy, kteří žijí v majoritní společnosti?

Graf č. 5: Názor na Romy žijící v majoritní společnosti

V grafu č. 4 nejvíce respondentů odpovědělo, že se jim život v majoritní společnosti líbí a chtěli by tak žít i se svou rodinou, takto odpovědělo 35 % respondentů . 31 % zvolilo odpověď „b) Líbí se mi, chtěl/a bych tak žít i já se svou širší rodinou“. Dále volili odpověď „c) Líbí se mi, chtěl/a bych tak žít také, ale ne bez lidí z komunity“, takto odpovědělo 30 % respondentů. Pouze 4 % respondentů si myslí, že je to jejich volba, jejich život neodsuzují ani neobdivují. Odpověď „e) Nelíbí se mi, že žijí v majoritní společnosti“ nezvolil nikdo.

Otázka č. 6: Přemýšlel/a jste někdy, že byste se přestěhoval/a do majoritní společnosti?

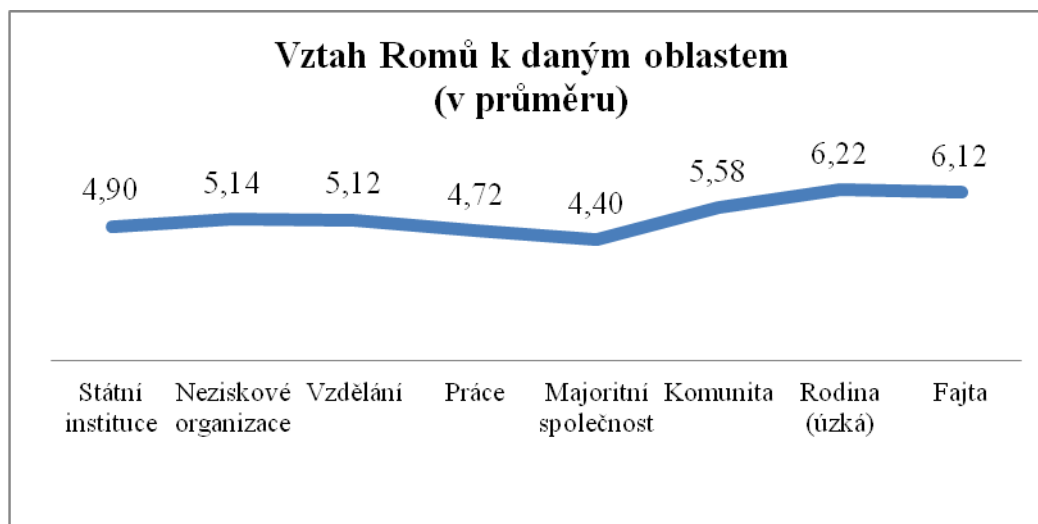
Graf č. 6: Přestěhování do majoritní společnosti

Graf č. 5 uvádí, že 39 % respondentů často uvažuje nad tím, že by se přestěhovali do majoritní společnosti. Dále 22 % respondentů tuto možnost zvažuje a 21 % respondentů o této možnosti přemýšlelo, ale více jim vyhovuje život v komunitě. 13 % respondentů nechce žít ve své komunitě. Nejméně početné odpovědi jsou „e) V majoritní společnosti jsem žil/a, život v ní mi však nevyhovuje“, na ni odpověděli 3 % respondentů a 2 % respondentů v majoritní společnosti žila a chtěla by žít znovu.

Otázka č. 7: Prostřednictvím níže uvedené škály, prosím, ohodnoťte známkou Váš vztah k níže uvedené oblasti: 1 - velmi negativní, 2 - negativní, 3 - spíše negativní, 4 - neutrální, 5 - spíše pozitivní, 6 - pozitivní, 7 - velmi pozitivní

Graf č. 7: Vztah Romů k daným oblastem

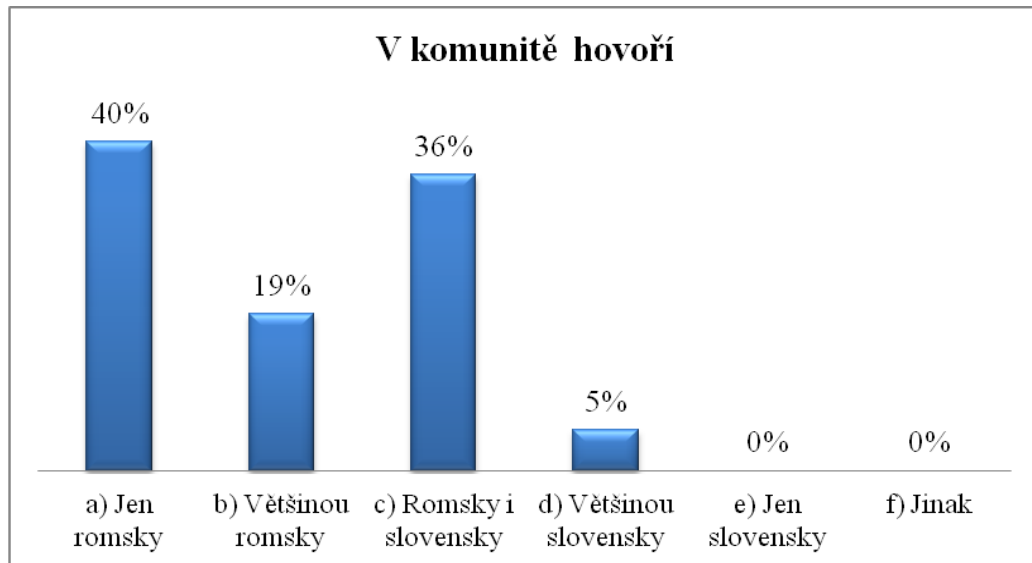

Graf č. 6 obsahuje průměrné hodnoty vypočítané ze součtu všech oblastí označených na hodnotové škále od 1 - 7 a vydělených počtem respondentů v jednotlivých zkoumaných oblastech. Ke každému výroku je přiřazena právě jedna průměrná hodnota. Čím vyšší číslo je u výroku uvedeno, tím pozitivnější vztah k dané oblasti respondenti mají. Nejvíce pozitivní vztah mají k oblasti „Rodina“ s průměrnou hodnotou 6,22, dále k širší rodině označené jako „Fajta“, kde je průměrná hodnota 6,12. Poté volili „Komunita“, průměrná hodnota je 5,85. Následuje oblast „Neziskové organizace“ s průměrnou hodnotou 5,44 a „Vzdělání“ s průměrnou hodnotou 5,12. Nejméně pozitivně byly hodnoceny oblasti „Státní instituce“ s průměrnou hodnotou 4,90, dále „Práce“, kterou hodnotili průměrnou hodnotou 4,72 a „Majoritní společnost“ s průměrnou hodnotou 4,40. Ovšem i přesto, že tyto jsou hodnoceny

nejméně pozitivně ze všech oblastí, nachází se ve druhé polovině hodnotící škály. Z toho plyne, že respondenti mají v podstatě kladný vztah i k těmto oblastem.

Otázka č. 8: Jakým jazykem mluvíte doma?

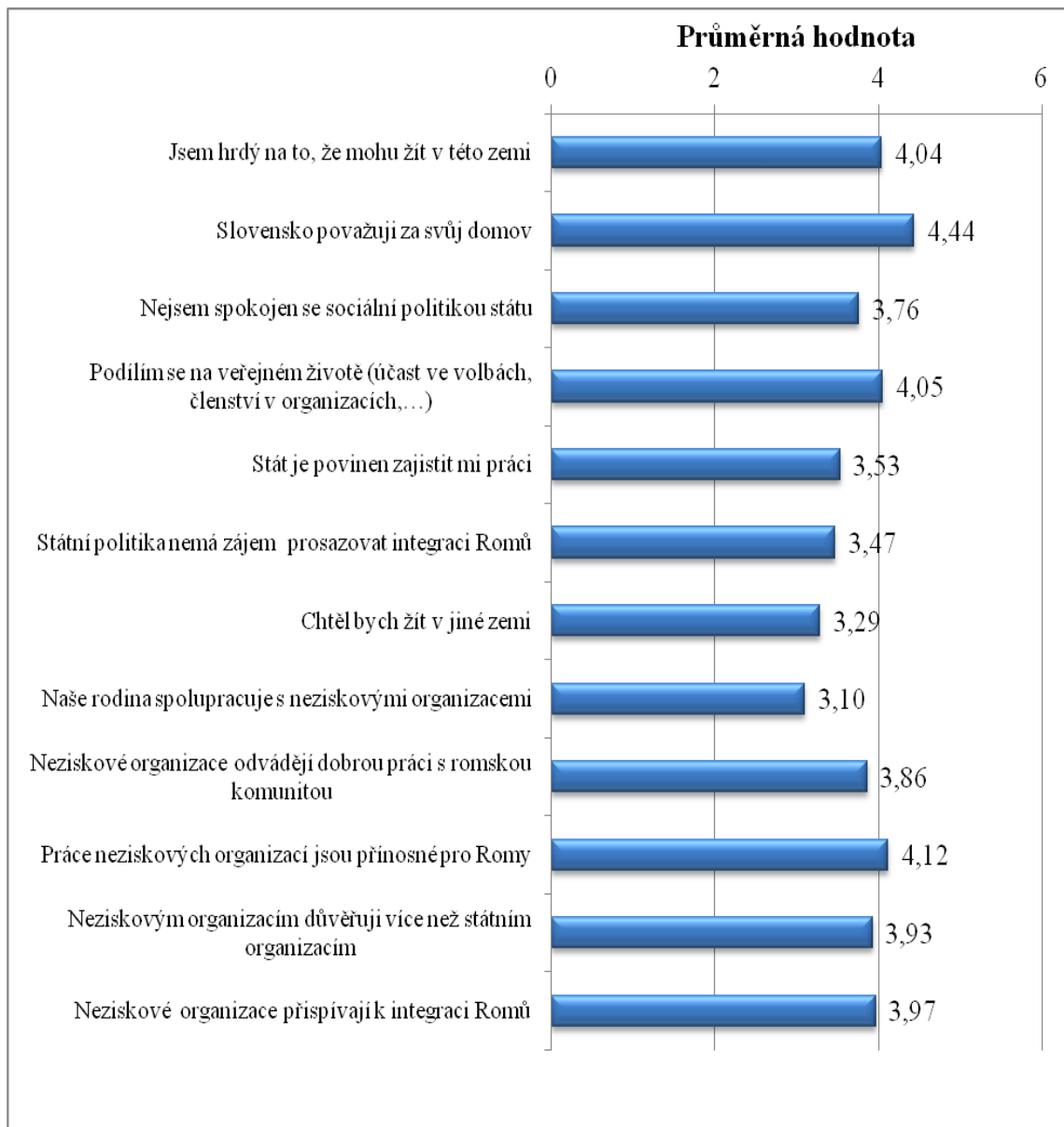
Graf č. 8: Používání jazyka v komunitě

Graf č. 7 uvádí, že 40 % respondentů mluví doma jen romsky, 36 % mluví romsky i slovensky. 19 % respondentů mluví doma většinou romsky a 5 % respondentů mluví většinou slovensky. Žádný z respondentů nemluví jen slovensky.

Otázka č. 9: Země, stát, NO

Nyní prosím ohodnoťte zakroužkováním následující výroky číslem 1 – 5. (1 - naprosto nesouhlasím , 2 spíše nesouhlasím, 3 - nevím , 4 - spíše souhlasím, 5 - naprosto souhlasím)

Graf č. 9: Země, stát, NO

Graf č. 8 obsahuje průměrné hodnoty vypočítané ze součtu všech výroků označených na hodnotové škále od 1- 5 a vydělených počtem respondentů v jednotlivých zkoumaných výrocích. Ke každému výroku je přiřazena právě jedna průměrná. Čím vyšší číslo je u výroku uvedeno, tím více s daným výrokiem respondenti souhlasí. Respondenti nejvíce souhlasí s výrokiem „Slovensko považuji za svůj domov“ s průměrnou hodnotou 4,44 a výrokiem „Slovensko považuji za svůj domov“, který má průměrnou hodnotu 4,44. Následuje „Práce neziskových organizací jsou přínosné pro Romy“ s průměrnou hodnotou 4,12.

„Podílím se na veřejném životě (účast ve volbách, členství v organizacích,...)“ hodnotili respondenti průměrnou hodnotou 4,05.

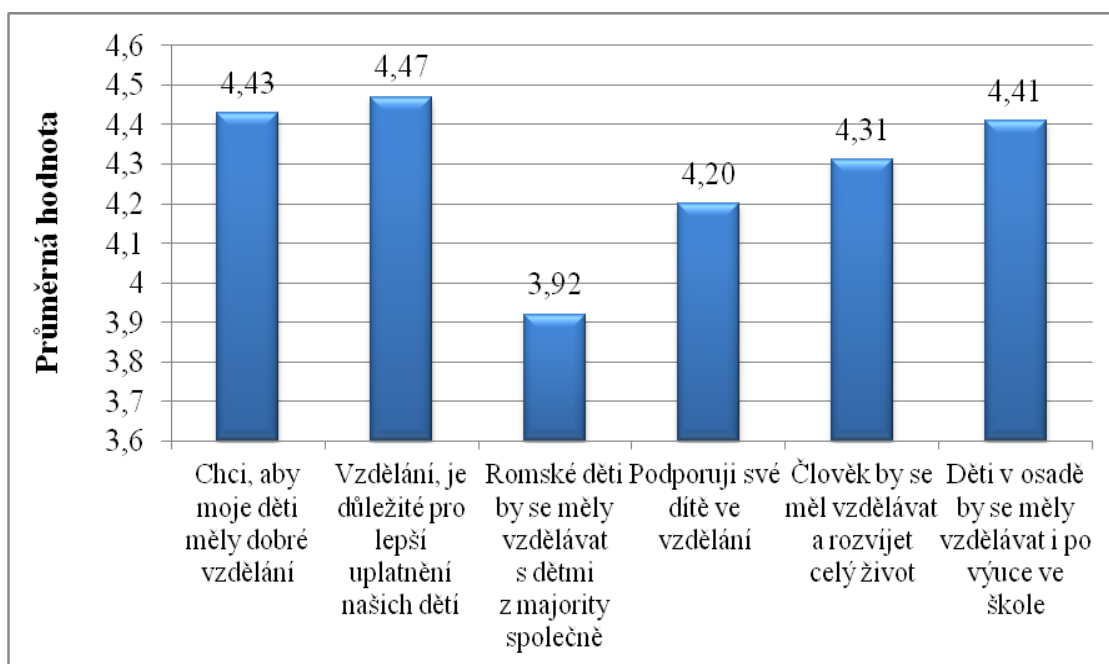
Výrok „Jsem hrdý na to, že mohu žít v této zemi“ hodnotili respondenti průměrnou hodnotou 4,04. „Neziskové organizace přispívají k integraci Romů“ hodnotili průměrnou hodnotou 3,97. V zápětí je výrok „Neziskovým organizacím důvěřuji více než státním organizacím“, který byl hodnocen průměrnou hodnotou 3,93 a výrok „Neziskové organizace odvádějí dobrou práci s romskou komunitou“ s průměrnou hodnotou 3,86.

Následujících 5 výroků bylo ohodnoceno přibližně v polovině hodnotící škály, což odpovídá souhlasu mezi „naprosto souhlasím“ a „naprosto nesouhlasím“. Na výrok „Nejsem spokojen se sociální politikou státu“ odpověděli respondenti v průměrné hodnotě 3,76. Výrok „Stát je povinen zajistit mi práci“ respondenti ohodnotili na hodnotící škále uprostřed, průměrnou hodnotou 3,53. Respondenti s výrokem „Státní politika nemá zájem prosazovat integraci Romů“ souhlasí v průměrné hodnotě 3,47. Ze všech uvedených výroků souhlasí respondenti s výrokem „Chtěl bych žít v jiné zemi“, kde je průměrná hodnota 3,29 a s výrokem „Naše rodina spolupracuje s neziskovými organizacemi“, který ohodnotili průměrnou hodnotou 3,10.

Otázka č. 10: Vzdělání

Nyní prosím ohodnoťte zakroužkovaním následující výroky číslem 1 – 5. (1 - naprosto nesouhlasím , 2 spíše nesouhlasím, 3 - nevím , 4 - spíše souhlasím, 5 - naprosto souhlasím)

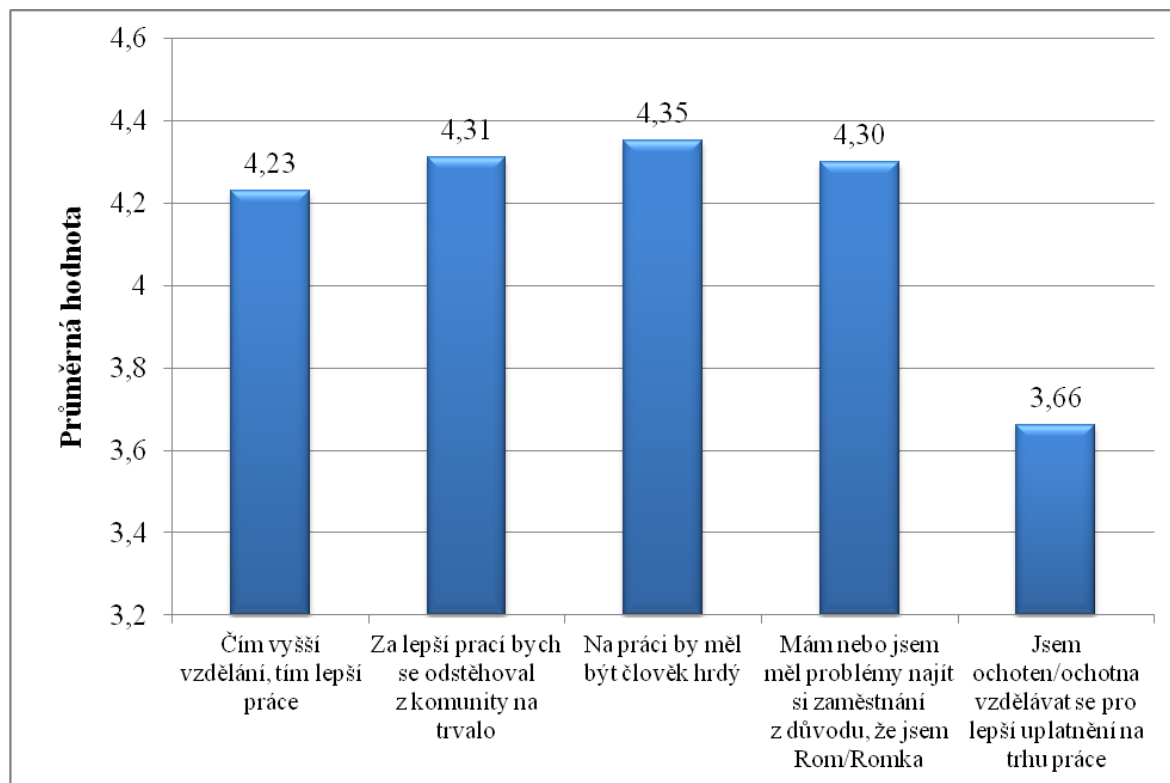
Graf č. 10: Vzdělání

Graf č. 9 obsahuje průměrné hodnoty vypočítané ze součtu všech výroků označených na hodnotové škále od 1 - 5 a vydělených počtem respondentů v jednotlivých zkoumaných výrocích. Ke každému výroku je přiřazena právě jedna průměrná hodnota. Čím vyšší číslo je u výroku uvedeno, tím více s daným výrokiem respondenti souhlasí. Respondentů souhlasí v největší míře s výrokiem „Vzdělání, je důležité pro lepší uplatnění našich dětí“, který ohodnotili průměrnou hodnotou 4,47 a s výrokiem „Chci, aby moje děti měly dobré vzdělání“ odpovídající průměrné hodnotě 4,43. Z výsledků je vidět, že o vzdělání svých dětí mají respondenti velký zájem a uvědomují si, že je vzdělání důležité pro lepší uplatnění jejich dětí. Poté souhlasili s výrokiem „Děti v osadě by se měly vzdělávat i po výuce ve škole“ s průměrnou hodnotou 4,41. Následuje výrok „Člověk by se měl vzdělávat a rozvíjet celý život“, který hodnotili na hodnotící škále průměrnou hodnotou 4,31. Podle průměrné hodnoty 4,20 respondenti souhlasí s výrokiem „Podporuji své dítě ve vzdělání“. Nejméně respondenti souhlasili s výrokiem „Romské děti by se měly vzdělávat s dětmi z majority společně“, který ohodnotili průměrnou hodnotou 3,92. I přesto, že s tímto výrokiem souhlasili nejméně, je průměrná hodnota výroku v druhé polovině, což znamená, že se spíše přiklání k souhlasu.

Otázka č. 11: Práce

Nyní prosím ohodnoťte zakroužkováním následující výroky číslem 1 – 5. (1 - naprosto nesouhlasím , 2 spíše nesouhlasím, 3 - nevím , 4 - spíše souhlasím, 5 - naprosto souhlasím)

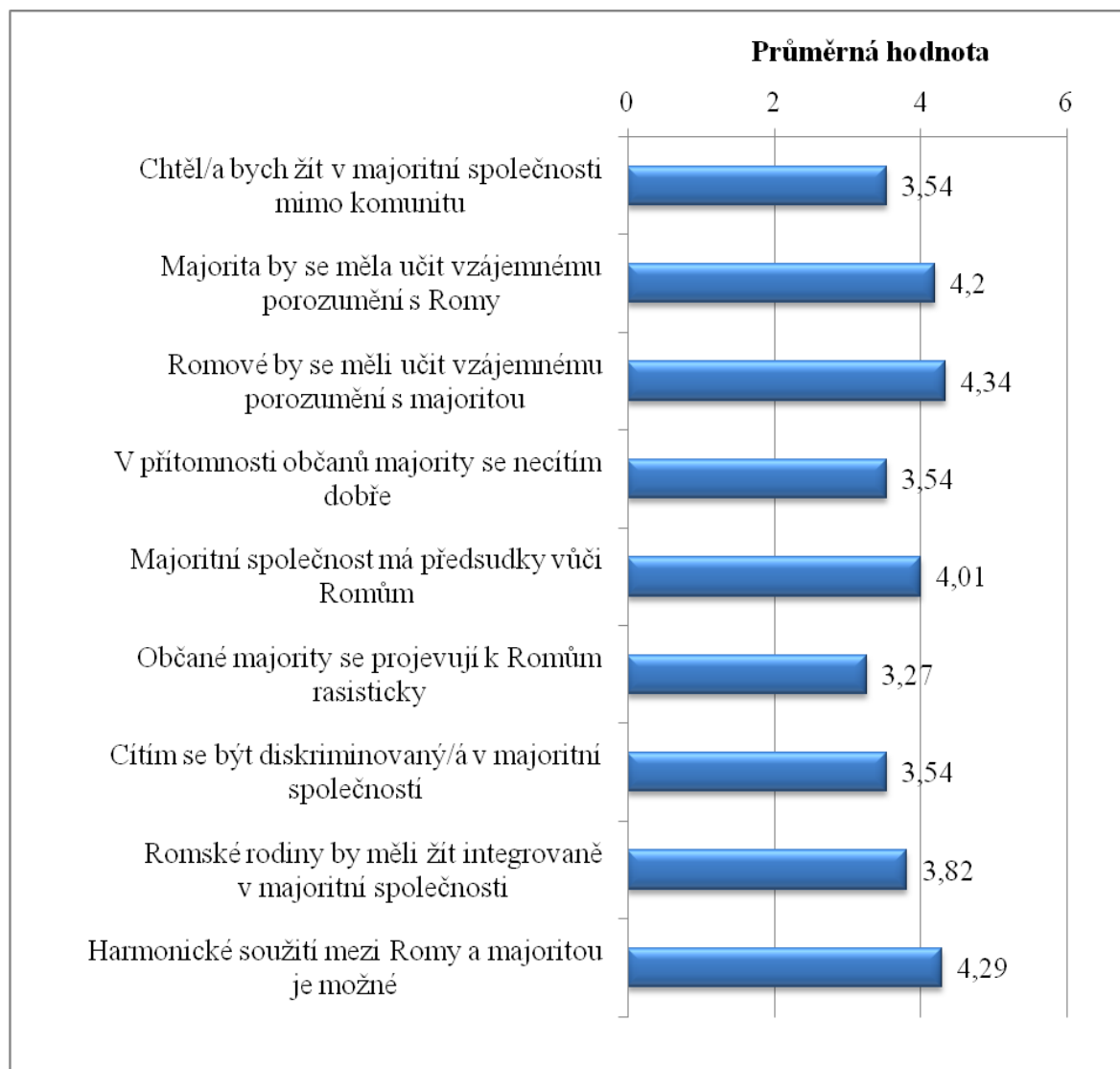
Graf č. 11: Práce

Graf č. 10 obsahuje průměrné hodnoty vypočítané ze součtu všech výroků označených na hodnotové škále od 1 - 5 a vydělených počtem respondentů v jednotlivých zkoumaných výrocích. Ke každému výroku je přiřazena právě jedna průměrná hodnota. Čím vyšší číslo je u výroku uvedeno, tím více s daným výrokiem respondenti souhlasí.

Již z grafu můžeme vidět, že výroky byly hodnoceny téměř stejně, až na výjimku posledního výroku, kde průměrná hodnota činí 3,66. Respondenti nejvíce souhlasí s výrokem „Na práci by měl být člověk hrdý“, který ohodnotili průměrnou hodnotou 4,35. Dále respondenti souhlasili s výrokem „Za lepší práci bych se odstěhoval z komunity natrvalo“, který má průměrnou hodnotu 4,30. Průměrná hodnota je rovněž téměř totožná u výroku „Mám nebo jsem měl problémy najít si zaměstnání z důvodu, že jsem Rom/Romka“, a to 4,30. Následuje výrok „Čím vyšší vzdělání, tím lepší práce“, na hodnotící škále označilo nejvíce respondentů číslici 5 (65 %).

Otázka č. 12: Postoj Romů k majoritě

Nyní prosím ohodnoťte zakroužkováním následující výroky číslem 1 – 5. (1 - naprosto nesouhlasím , 2 spíše nesouhlasím, 3 - nevím , 4 - spíše souhlasím, 5 - naprosto souhlasím)

Graf č. 12: Majorita

Graf č. 11 obsahuje průměrné hodnoty vypočítané ze součtu všech výroků označených na hodnotové škále od 1 - 5 a vydělených počtem respondentů v jednotlivých zkoumaných výrocích. Ke každému výroku je přiřazena právě jedna průměrná hodnota. Čím vyšší číslo je u výroku uvedeno, tím více s daným výrokiem respondenti souhlasí.

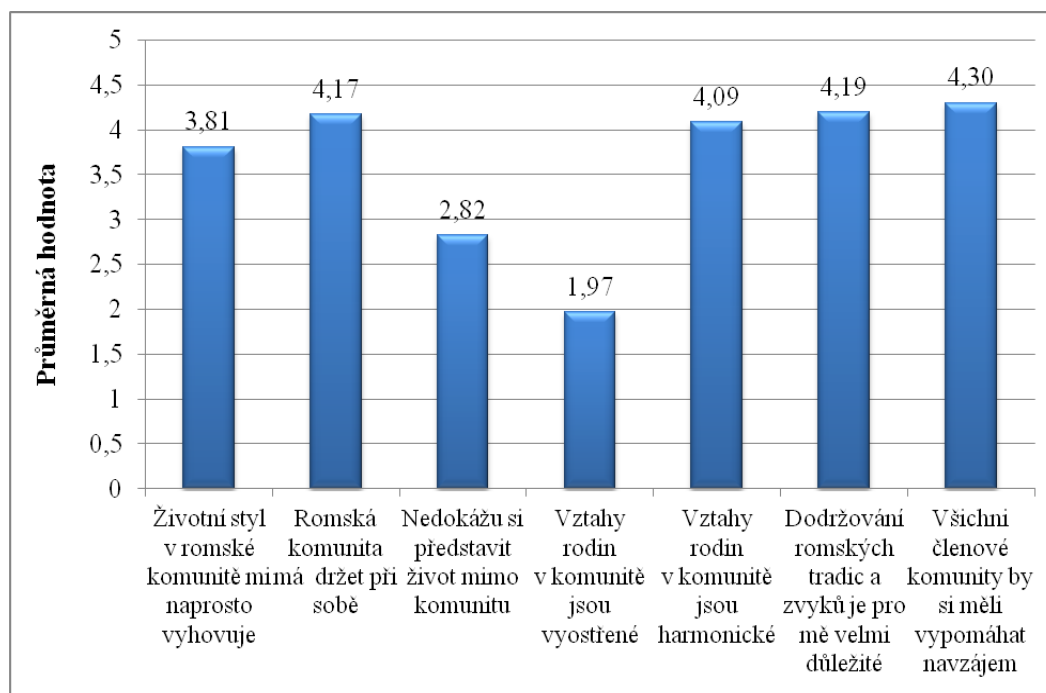
Z grafu můžeme vidět, že výsledky výroků jsou poměrně podobné a s výroky respondenti souhlasí až naprosto souhlasí. Respondenti nejvíce souhlasili s výrokiem „Harmonické soužití mezi Romy a majoritou je možné“ průměrnou hodnotou 4,29. Následuje výrok „Romové by se měli učit vzájemnému porozumění s majoritou“ s průměrnou hodnotou 4,34. Výrok „Majorita by se měla učit vzájemnému porozumění s Romy“ na hodnotící šká-

le označilo nejvíce respondentů číslici 5 (55x). Výrok „Majoritní společnost má předsudky vůči Romům“ ohodnotili respondenti průměrnou hodnotou 4,01. Dalším výrokem je „Romské rodiny by měli žít integrovaně v majoritní společnosti“ s průměrnou hodnotou 3,82 a výrok „Chtěl/a bych žít v majoritní společnosti mimo komunitu“ s průměrnou hodnotou 3,54. Respondenti na výrok „V přítomnosti občanů majority se necítím dobře“ odpověděli na hodnotící škále označením nejčastěji číslice 5(31x) a 4 (30x). Nejméně respondenti souhlasili s výrokem „Cítím se být diskriminovaný/á v majoritní společnosti“, který ohodnotili průměrnou hodnotou 3,54 a s výrokem „Občané majority se projevují k Romům rasisticky“ s průměrnou hodnotou 3,27, což znamená, že s danými výroky sice souhlasí, ovšem nejméně ze všech nabízených výroků.

Otázka č. 13: Komunita

Nyní prosím ohodnoťte zakroužkovaním následující výroky číslem 1 – 5. (1 - naprosto nesouhlasím , 2 spíše nesouhlasím, 3 - nevím , 4 - spíše souhlasím, 5 - naprosto souhlasím)

Graf č. 13: Komunita

Graf č. 12 obsahuje průměrné hodnoty vypočítané ze součtu všech výroků označených na hodnotové škále od 1 - 5 a vydělených počtem respondentů v jednotlivých zkoumaných výrocích. Ke každému výroku je přiřazena právě jedna průměrná hodnota. Čím vyšší číslo je u výroku uvedeno, tím více s daným výrokiem respondenti souhlasí. Následuje „

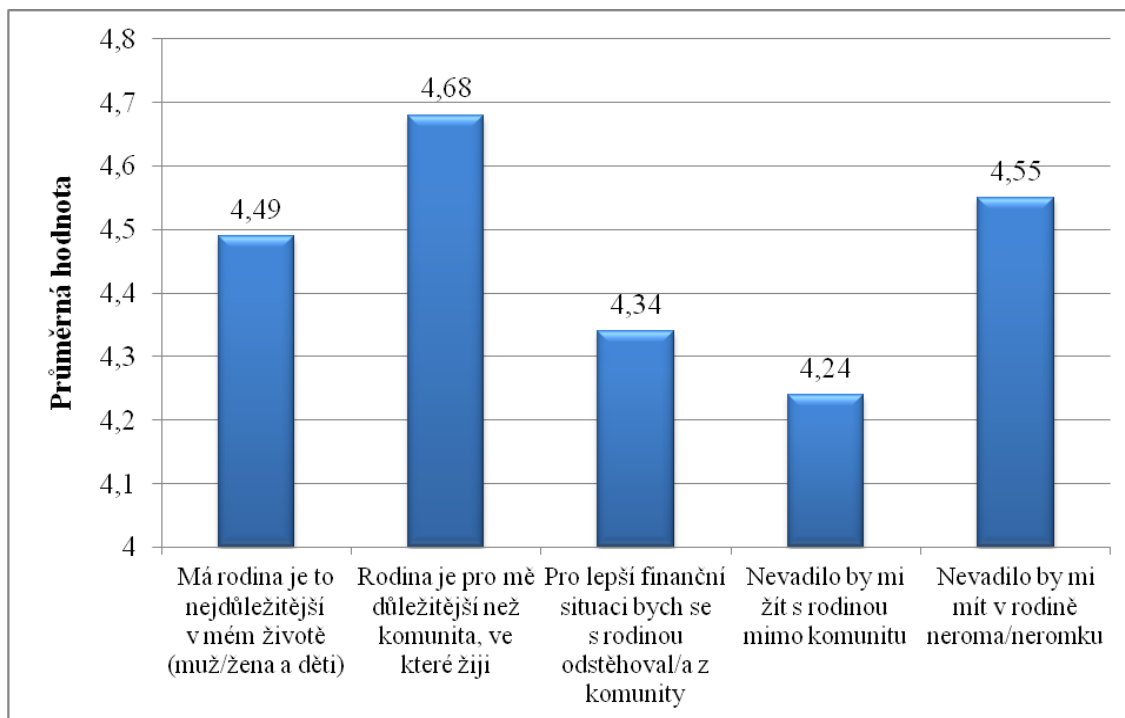
Jak můžeme vidět na první pohled, nejvíce respondenti souhlasili s výroky vpravo, tedy s výrokem „Všichni členové komunity by si měli vypomáhat navzájem“, průměrná hodnota je 4,30. Následuje výrok „Dodržování romských tradic a zvyků je pro mě velmi důležité“ s průměrnou hodnotou 4,19. Třetí nejvíce odsouhlasený výrok zní „Romská komunita má držet při sobě“ s průměrnou hodnotou 4,17. Následuje výrok „Vztahy rodin v komunitě jsou harmonické“, který hodnotili průměrnou hodnotou 4,09 a výrok „Životní styl v romské komunitě mi naprosto vyhovuje“ s průměrnou hodnotou 3,81. Dále pak výroky, s kterými už respondenti v takové míře nesouhlasí, jsou „Nedokážu si představit život mimo komunitu“, kde průměrná hodnota činí 2,82 a výrok se kterým nesouhlasí, zní: „Vztahy rodin v komunitě jsou vyostřené“ s průměrnou hodnotou 1,97.

Podle výsledků můžeme vidět, že pro respondenty je nejvíce důležitá soudržnost ve své komunitě, pomáhání si a také dodržování tradic a zvyků.

Otázka č. 14: Rodina

Nyní prosím ohodnoťte zakroužkováním následující výroky číslem 1 – 5.

(1 - naprosto nesouhlasím , 2 spíše nesouhlasím, 3 - nevím , 4 - spíše souhlasím, 5 - naprosto souhlasím)

Graf č . 14: Rodina

Graf č. 13 obsahuje průměrné hodnoty vypočítané ze součtu všech výroků označených na hodnotové škále od 1 - 5 a vydělených počtem respondentů v jednotlivých zkoumaných výrocích. Ke každému výroku je přiřazena právě jedna průměrná hodnota. Čím vyšší číslo je u výroku uvedeno, tím více s daným výrokiem respondenti souhlasí.

Z grafu můžeme vidět, že všechny průměrné hodnoty výroků se nachází na hodnotící škále ve druhé polovině, téměř u čísla 5 a s danými výroky ve velké míře souhlasí. Respondenti souhlasili nejvíce s výrokiem „Má rodina je to nejdůležitější v mém životě“, kde průměrná hodnota činí 4,68. Tento výrok na hodnotící škále označilo nejvíce respondentů ze zkoumaného vzorku číslici 5 (82x). Následuje výrok „Nevadilo by mi mít v rodině nero-ma/neromku“, označilo na hodnotící škále nejvíce respondentů ze zkoumaného vzorku také číslici 5 (84x) a průměrná hodnota výroku je 4,55. 63 % respondentů s výrokiem „Rodina je pro mě důležitější než komunita, ve které žiji“ naprosto souhlasí a průměrná hodnota výroku je 4,49. Na výrok „Pro lepší finanční situaci bych se s rodinou odstěhoval/a z komunity“ odpovědělo 91 % respondentů ve druhé polovině hodnotící škály, což znamená, že s daným

výrokem souhlasí. Výrok s nejnižší průměrnou hodnotou 4,24 zní „Nevadilo by mi žít s rodinou mimo komunitu“.

5.2 Interpretace dat a shrnutí

Následující kapitola se zabývá interpretací dat a shrnutím výsledků. Budu se zde zabývat vyhodnocením výzkumných otázek. Hlavním cílem mé práce bylo zjistit, jaké mají postoje Romští občané žijící v romské osadě, jako komunita, ke společnosti.

Abych dosáhl stoprocentní odpovědi, musel bych projít a udělat výzkum ve všech segregovaných osadách a lokalitách a poté vyhodnotit, zda výsledek výzkumu odpovídá skutečnosti. To je ovšem pro jednoho člověka nemožné. Z tohoto důvodu nelze výsledky výzkumu paušalizovat na všechny odloučené romské lokality.

V interpretaci výsledků budu používat oslovení „Romové“ nebo „respondenti“.

Jaké jsou postoje Romů na jejich integraci do majoritní společnosti?

Na tuto otázku nám odpovídají následující otázky či výroky z dotazníku.

Respondenti vyjádřili pozitivní vztah k integraci do majoritní společnosti. Většina respondentů má pozitivní názor na život jiných Romů v majoritní společnosti a chtěla by také tak žít se svou rodinou až na pár výjimek, které upřednostňují život v komunitě.

Většina respondentů často přemýšlí nebo občas uvažuje o přestěhování se do majoritní společnosti. Velká část respondentů by se odstěhovala z komunity natrvalo, kdyby dostala práci v majoritní společnosti. Stejně tak by jim nevadilo žít mimo komunitu. Spíše pozitivní názor zastávají Romové ke své integraci do majoritní společnosti. V celku překvapující je názor Romů na jejich otevřenost vůči přijetí neroma/neromky do rodiny. Rodina už tedy není tím uzavřeným společenstvím chránícím se proti celému světu.

Jak vnímají Romové občany majority?

Romové označili svůj vztah k majoritní společnosti jako nadprůměrný. Stejně tak jako by se měli podle Romů učit občané majoritní společnosti vzájemnému porozumění, tak by se měli i sami učit vzájemnému porozumění s majoritou. Tento fakt ukazuje na soudnost korespondentů a dávají tím o sobě najevo, že ani oni nejsou bez viny. Důležité je jestli se

budou chtít učit „rozumět“. Romové si také myslí, že mají občané majoritní společnosti předsudky vůči nim samotným. Zel'ová (1996) tvrdí, že realizované výzkumy v naší kultuře a to zejména v prostředí školy ukazují, že převládá negativní ladění postojů žáků a studentů k příslušníkům romské menšiny, což odpovídá celé společnosti. (Oravcová, 2007, s. 43)

K výroku, zda si myslí, že majoritní občané se projevují rasisticky vyšel neutrální postoj Romů. Podobně jsou na tom s názorem na svoji diskriminaci majoritní společností. Romové nevnímají, že by byli nějak výrazněji diskriminováni. Pozitivní na závěr je, že valná většina respondentů věří v harmonické soužití mezi Romy a občany majority.

Jaké jsou postoje Romů na rodinu a komunitu, ve které žijí?

Většina Romů uvedla, že život v komunitě je pro ně velmi důležitý, důležitý nebo spíše důležitý. Korespondentům životní styl ve své komunitě vcelku vyhovuje. Většina z nich si myslí, že by měli držet při sobě, a také že by si měli mezi sebou vypomáhat. Jedna věc je, jaká je jejich představa a druhá jak, se sami k této otázce staví. Život v komunitě je z jedné strany pro většinu Romů velmi důležitým, ale také zároveň nesouhlasí s tvrzením, že by si nedokázali představit život mimo komunitu. Převážně většině by nevadilo žít se svou rodinou mimo komunitu. Z toho lze usoudit, že vliv rodu a rodinné příbuzenstvo už nemá na nukleární rodinu, v komunitě takový vliv jako mělo ještě v nedávných dobách. To ale neznamená, že rodinné příbuzenstvo vnímají Romové v horším světle. Naopak svoji širší rodinu hodnotili jako velmi pozitivní. Téměř se vyrovnala vztahu k nukleární rodině. Vztah Romů ke své komunitě není o moc slabší než k širšímu příbuzenstvu. To dosvědčuje i hodnocení poměrů v osadě, které respondenti hodnotí jako harmonické a nikoliv vyostřené.

Z výzkumu také vyplynulo, že drtivá většina respondentů hovoří buď pouze Romsky, většinou romsky nebo romsky a slovensky, což značí o izolovanosti osady. Co jsem zpozoroval, tak malé děti, předškolního věku neumí mluvit slovensky. To pak bývá při nástupu do školy jedním z důvodů, proč jde do speciální školy.

Jaký mají Romové vztah ke své zemi, státu a neziskovým organizacím?

Z výsledků výzkumu můžeme říci, že Romové osady pod Letanovským mlýnem jsou hrdí na to, že mohou žít ve své zemi. Téměř všichni pak považují Slovensko za svůj domov. Ač

jsou Romové hrdi na svou zem, se sociální politikou státu spokojeni spíše nejsou. I když se v osadě najdou lidé, kteří vyražejí do světa, konkrétně do Anglie hledat lepší, nový život, tak jen větší půlka respondentů odpověděla, že by chtěla žít v jiné zemi.

Co se týče vztahu Romů k neziskovému sektoru, jen asi polovina lidí spolupracuje s těmito organizacemi. Romové si myslí, že neziskové organizace odvádějí dobrou práci s romskou komunitou a také, že jsou pro ně přínosné. Důvěra v neziskové organizace je o něco větší jak státních organizací.

5.3 Shrnutí výsledků výzkumu

Úkolem závěrečného šetření je zhodnocení splnění výzkumných otázek stanovených na začátku výzkumu. Hlavním výzkumným cílem bylo zjistit, jaký vztah mají Romové k sociální integraci do majoritní společnosti. Jednotlivých stanovených dílčích cílů bylo dosaženo analýzou dotazníkových otázek. Všechny odpovědi byly zaznamenány do grafů, kde jsou upřednostňované hodnoty/ výroky přehledně vidět.

ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, jaké postoje mají Romové ke společnosti.

V první kapitole teoretické části jsem definoval pojem Rom a romská specifika. V první kapitole jsem se zabýval vymezením pojmů týkajících se romského společenství a rodiny. Dále jsem se zaměřoval na historii Romů, jejich integraci do majoritní společnosti a roli sociálního pedagoga v procesu integrace Romů do majoritní společnosti.

Praktická část byla zaměřena na zkoumání postojů Romů žijících v osadě pod Letanovským mlýnem.

Díky tomuto výzkumu jsem získal hlubší vhled do jejich každodenního života a měl možnost poznat jejich každodenní starosti a radosti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BAKALÁŘ, Petr. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia 2004. ISBN 80-7220-180-8.

Hladík, Jakub. *Multikulturní výchova:(socializace a integrace menšin)*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně 2006. ISBN 80-7318-424-9.

HORVÁTHOVÁ, Jana: *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: Člověk v tísni, společnost při ČT, o. p. s. v nakladatelství Lidové noviny. 2002.

HRONCOVÁ, Jolana a KRAUS, Blahoslav. *Sociálna patológia pre sociálnych pracovníkov a pedagógov*. Zvolen: Bratia Sabovci, s.r.o. 2008. ISBN 80-8083-223-4.

HÜBSCHMANNOVÁ, M. „*PO ŽIDOCH CIGÁNI*“ *Svědectví Romů ze Slovenska I. díl*. Praha: Triáda 2005. ISBN 80-86138-14-3.

HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Šaj pes dovakeras : Můžeme se domluvit*. 3. nezm. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1998. 129 s. ISBN 80-7067-905-0.

HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *God'aver lava phure Romendar – Moudrá slova starých Romů*. Praha: Apeiron 1991. ISBN 80-900703-0-2.

JAKOUBEK, Marek a Tomáš HIRT. *Romové v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2006. ISBN 80-86898-76-8.

JAKOUBEK, Marek. *Cikáni a etnicita*. Praha: Triton 2008. ISBN 987-80-7387-105-5.

JAKOUBEK, Marek a Tomáš HIRT. *Romové: kulturologické etudy*. Pelhřimov: Aleš Čeněk, s. r. o. 2004. ISBN 80-86473-83-X.

KENRICK, Donald. *Cikáni na cestě z Indie do Evropy*. Olomouc: Univerzita Palackého 2003. ISBN 80-244-0589-X.

Et al. *Romové – o roma. Tradice a současnost*. Brno: Moravské zemské muzeum, 1999. ISBN 80-85956-14-4.

Et al. *Černobílý život*. Praha: Galery 2000. ISBN 80-86010-37-6.

Et al.. *Romové – reflexe problému*. Praha: Sofis 1997. ISBN 80-902439-0-8.

KOHOUTEK, Pavel, *základy sociální psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, s.r.o. 1998. ISBN 80-7204-064-2.

KRAUS, Blahoslav, POLÁČKOVÁ, Věra. et al. *Člověk – prostředí – výchova K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido 2001. ISBN 80-7315-004-2.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portal 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál 2008. ISBN 978-80-7367-368-0.

MARÁDOVÁ, Eva. *Multikulturní porozumění*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí v roce 2006: ISBN 80-86991-82-2.

MANN, Arne B. *Rómsky dějepis*. Bratislava: Kalligram, 2000. ISBN 80-7149-316-3.

NAVRÁTIL, Pavel et al. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál 2003. ISBN 80-7178-741-8.

NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0497-4.

ORAVCOVÁ, Jitka. *Kapitoly ze sociální psychologie*. Žilina: EDIS 2007. ISBN 978-80-8070-643-2.

PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 3. Rozšířené vydání. Praha: Portál 2001. ISBN 80-7178-579-2.

ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál 1998. ISBN 80-7178-250-5.

Slovenská republika Chudoba Rómov a sociálna starostlivosť o nich v Slovenskej republike. Bratislava 2002. ISBN: 80-88991-15-3.

ŠMERGLOVÁ - JAMNICKÁ, Zdeňka. *Dějiny našich cikánů*. Praha : Orbis 1955.

Internetové zdroje:

[http://www.czso.cz/csu/2012ediciplan.nsf/t/7D002A581B/\\$File/1804120106_09.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012ediciplan.nsf/t/7D002A581B/$File/1804120106_09.pdf)
(<http://www.czso.cz/>)

<http://www.varianty.cz/cdrom/> - (projekt Varianty, Člověk v tísní, společnost při ČT, o.p.s., 2002)

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ABC Význam první zkratky.

B Význam druhé zkratky.

C Význam třetí zkratky.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Jedna z mnoha domácností

S Milanem Kroščenem, který mi pomohl s realizací výzkumu

„tradiční“ romská rodina. Komunikace členů rodiny probíhá především v romském jazyce

V centru osady, když děti uvidí někoho s fotoaparátem, ihned se seběhnou a chtějí

SEZNAM PŘÍLOH

P I DOTAZNÍK

Dotazník

Dobrý den,

Jmenuji se Petr Lukáš a jsem student Fakulty humanitních studií na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku. Dotazník je anonymní a Vámi zodpovězené otázky mi poslouží jako výchozí informace v praktické části mé bakalářské práce. Prosím Vás o pravdivé odpovědi a zamyslením se nad těmito otázkami.

Vždy prosím zakroužkujte pouze jednu odpověď.

Děkuji Vám za váš čas.

1. Jaké je Vaše pohlaví:

- a) Muž
- b) Žena

2. Kolik je Vám let?

15- 24 25 – 34 35 – 45 46 – 59 60 a více

3. Jak moc je pro Vás důležitý život v romské komunitě?

- a) Velmi důležitý
- b) Důležitý
- c) Spíše důležitý
- d) Spíše nedůležitý
- e) Nedůležitý

4. Jakou školu byste nejraději vybral/a svým dětem?

- a) Školu kam převážně chodí romské děti
- b) Školu kam chodí převážně neromské děti
- c) Školu kam chodí napůl romské děti i neromské děti
- d) Jinou školu

5. Jaký je Váš názor na Romy, kteří žijí v majoritní společnosti?

- a) Líbí se mi, chtěl/a bych tak žít i já se svou rodinou
- b) Líbí se mi, chtěl/a bych tak žít i já se svou širší rodinou
- c) Líbí se mi, chtěl/a bych tak žít také, ale ne bez lidí z komunity
- d) Je to jejich volba, jejich život neodsuzuji ani neobdivuji
- e) Nelíbí se mi, že žijí v majoritní společnosti

6. Přemýšlel/a jste někdy, že byste se přestěhoval/a do majoritní společnosti?

- a) Ano, často nad tím přemýšlím
- b) Ano, už jsem tuto možnost zvažoval/a
- c) Ano, ale více mi vyhovuje život v komunitě
- d) Ne, chci žít ve své komunitě
- e) V majoritní společnosti jsem žil/a, život v ní mi však nevyhovuje
- f) V majoritní společnosti jsem žil/a a chtěl/a bych žít znovu

7. Prostřednictvím níže uvedené škály, prosím, ohodnoťte známkou Váš vztah k níže uvedené oblasti

1 – velmi negativní, 2 – negativní, 3 – spíše negativní, 4 – neutrální, 5 – spíše pozitivní, 6 – pozitivní, 7 – velmi pozitivní)

	velmi negativní			velmi pozitivní			
	1	2	3	4	5	6	7
Státní instituce (Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny, úřad práce, ...)	1	2	3	4	5	6	7
Neziskové organizace (nadace budme přátelé, Romský institut, o.s.Romix a jiné)	1	2	3	4	5	6	7
Vzdělání (školní instituce)	1	2	3	4	5	6	7
Práce	1	2	3	4	5	6	7
Majoritní společnost (občané)	1	2	3	4	5	6	7
Komunita	1	2	3	4	5	6	7
Rodina (manžel / manželka a děti)	1	2	3	4	5	6	7
Rodina a širší příbuzenstvo	1	2	3	4	5	6	7

8. Jakým jazykem mluvíte v komunitě ?

- a) Jen romsky
- b) Většinou romsky
- c) Romsky i slovensky
- d) Většinou slovensky
- e) Jen slovensky
- f) Jinak , uveďte :

Nyní prosím ohodnoťte zakroužkováním následující výroky číslem 1 – 5.
(1 – naprosto nesouhlasím, 2 - spíše nesouhlasím, 3 – nevím,
4 – spíše souhlasím, 5 – naprosto souhlasím)

9. Země, stát, instituce, NO 1 – Naprosto nesouhlasím / 5 – Naprosto souhlasím

Jsem hrdý na to, že mohu žít v této zemi	1	2	3	4	5
Slovensko považuji za svůj domov	1	2	3	4	5
Nejsem spokojen se sociální politikou státu	1	2	3	4	5
Podílím se na veřejném životě (účast ve volbách, členství v organizacích,...)	1	2	3	4	5
Stát je povinen zajistit mi práci	1	2	3	4	5
Státní politika nemá zájem prosazovat integraci Romů	1	2	3	4	5
Chtěl bych žít v jiné zemi	1	2	3	4	5
Naše rodina spolupracuje s neziskovými organizacemi	1	2	3	4	5
Neziskové organizace odvádějí dobrou práci s romskou komunitou	1	2	3	4	5
Práce neziskových organizací jsou přínosné pro Romy	1	2	3	4	5
Neziskovým organizacím důvěřuji více než státním organizacím	1	2	3	4	5
Neziskové organizace přispívají k integraci Romů	1	2	3	4	5

10. Vzdělání 1 – Naprosto nesouhlasím / 5 – Naprosto souhlasím

Chci, aby moje děti měly dobré vzdělání	1	2	3	4	5
Vzdělání, je důležité pro lepší uplatnění našich dětí	1	2	3	4	5
Romské děti by se měly vzdělávat s dětmi z majority společně	1	2	3	4	5
Podporuji své dítě ve vzdělání	1	2	3	4	5
Člověk by se měl vzdělávat a rozvíjet celý život	1	2	3	4	5
Děti v osadě by se měly vzdělávat i po výuce ve škole	1	2	3	4	5

11. Práce 1 – Naprosto nesouhlasím / 5 – Naprosto souhlasím

Čím vyšší vzdělání, tím lepší práce	1	2	3	4	5
Za lepší práci bych se odstěhoval z komunity na trvalo	1	2	3	4	5
Na práci by měl být člověk hrdý	1	2	3	4	5

Mám nebo jsem měl problémy najít si zaměstnání z důvodu, že jsem Rom/Romka	1	2	3	4	5
Jsem ochoten/ochotna vzdělávat se pro lepší uplatnění na trhu práce	1	2	3	4	5

12. Majorita 1 – Naprosto nesouhlasím / 5 – Naprosto souhlasím

Chtěl bych žít v majoritní společnosti mimo komunitu	1	2	3	4	5
Majorita by se měla učit vzájemnému porozumění s Romy	1	2	3	4	5
Romové by se měli učit vzájemnému porozumění s majoritou	1	2	3	4	5
V přítomnosti občanů majority se necítím dobře	1	2	3	4	5
Majoritní společnost má předsudky vůči Romům	1	2	3	4	5
Občané majority se projevují k Romům rasisticky	1	2	3	4	5
Cítím se být diskriminovaný/á v majoritní společnosti	1	2	3	4	5
Romské rodiny by měli žít integrovaně v majoritní společnosti	1	2	3	4	5
Harmonické soužití mezi Romy a majoritou je možné	1	2	3	4	5

13. Komunita 1 – Naprosto nesouhlasím / 5 – Naprosto souhlasím

Životní styl v romské komunitě mi naprosto vyhovuje	1	2	3	4	5
Romská komunita má držet při sobě	1	2	3	4	5
Nedokážu si představit život mimo komunitu	1	2	3	4	5
Vztahy rodin v komunitě jsou vyostřené	1	2	3	4	5
Vztahy rodin v komunitě jsou harmonické	1	2	3	4	5
Dodržování romských tradic a zvyků je pro mě velmi důležité	1	2	3	4	5
Všichni členové komunity by si měli vypomáhat navzájem	1	2	3	4	5

14. Rodina 1 – Naprosto nesouhlasím / 5 – Naprosto souhlasím

Má rodina je to nejdůležitější v mém životě (muž/žena a děti)	1	2	3	4	5
Rodina je pro mě důležitější než komunita, ve které žiji	1	2	3	4	5
Pro lepší finanční situaci bych se s rodinou odstěhoval/a z komunity	1	2	3	4	5
Nevadilo by mi žít s rodinou mimo komunitu	1	2	3	4	5

